

Nizozemsko-japanski kulturni dodiri

Pokos, Lara

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:691332>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za germanistiku - Katedra za nederlandistiku

Nizozemsko-japanski kulturni dodiri

Diplomski rad

Napisala:
Lara Pokos

Mentor:
dr.sc. Milka Car Prijić
Komentor:
Toni Bandov

U Zagrebu, listopad 2023.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Nizozemsko-japanski kulturni dodiri” izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice dr.sc. Milke Car Prijić i komentora Tonija Bandova. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardima struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Potpis:

Sadržaj:

Uvod	3
1. Opće informacije o Nizozemskoj	3
2. Opće informacije o Japanu	4
3. Nizozemska kolonizacija i nastanak Nizozemske istočnoindijske kompanije	6
4. Povijesni pregled nizozemsko-japanskih odnosa	7
4.1. Nizozemsko djelovanje u Hiradou	10
4.2. Nizozemci u Dejimi – Nagasaki.....	12
4.2.1. Rangaku i njegov utjecaj na Japan.....	14
4.2.1.1. Koncept darivanja.....	16
4.2.1.2. Utjecaj na jezik.....	17
4.2.1.3. Utjecaj na kulturu	20
4.2.1.4. Utjecaj na znanost i obrazovanje.....	23
4.2.1.5. Utjecaj na medicinu	24
4.3. Položaj Nizozemske u periodu ponovnog otvaranja Japana.....	25
4.4. Nizozemska i Japan tijekom i nakon Drugog svjetskog rata	26
5. Materijalna ostavština prema Klosu i Derksenu	27
5.1. Ostavština razdoblja prvih kontakata (1600. - 1609.)	28
5.2. Razdoblje trgovine u Hiradou (1609. - 1641.).....	29
5.3. Razdoblje trgovine u Nagasakiju (1641. - 1853.)	31
5.4. Bakumatsu era (1853. - 1868.).....	32
5.5. Japansko Carstvo (1868. - 1941.).....	34
5.6. Razdoblje nizozemsko-japanskih odnosa tijekom Drugog svjetskog rata	37
6. Nizozemsko-japanski odnosi danas	37
Zaključak	38
Literatura i linkovi	41
Popis fotografija.....	44

Sažetak

Nizozemska, kao jedna od najvećih kolonijalnih sila u periodu između 16. i 20. stoljeća, svoje je kolonijalno carstvo proširivala kroz trgovačke kontakte u područjima svojih interesa. Uz Španjolsku i Portugal, Nizozemska je kroz svoje kolonijalne pohode bila jedna od najpoznatijih trgovačkih i kolonijalnih sila u Europi. Kroz svoje trgovinske organizacije: Nizozemska istočnoindijska kompanija (niz. Verenigde Oostindische Compagnie, skraćeno *VOC*) i Nizozemska zapadnoindijska kompanija (niz. Westindische Compagnie, skraćeno *WIC*) Nizozemska je svoju trgovačku djelatnost obavljala i na istoku i na zapadu svijeta, a samim time nizozemska kultura došla je u doticaj s drugim kulturama zemalja s kojima su imali trgovinske odnose te time na njih i utjecala. Naravno, utjecaj nije se istim intenzitetom odrazio na sve kolonizirane zemlje. U radu, kroz analizu različitih internetskih izvora, rječnika i literature, proći će se povijest nizozemskog kolonijalizma, a poseban naglasak stavit će se na trgovačke i diplomatske odnose između Nizozemske i Japana. Cilj je prikazati kako su ovi kulturni dodiri oblikovali japansku povijest i današnjicu u aspektima kulture, jezika, noviteta, ali i svakodnevnog života na otočju.

Ključne riječi

kolonijalizam, Nizozemska, Japan, kulturni dodiri, ostavština, trgovina

Abstract

The Netherlands, as one of the largest colonial powers in the period between the 16th and 20th centuries, expanded its colonial empire through trade contacts and relations in the areas of its interests. Along with Spain and Portugal, the Netherlands was one of the most famous trading and colonial countries in Europe during its colonial campaigns. Through its trade organizations Dutch East India Company (nl. Verenigde Oostindische Compagnie, short *VOC*) and Dutch West India Company (nl. Westindische Compagnie, short *WIC*), the Netherlands carried out its trading activities both in the east and in the west of the world, and at the same time the Dutch culture came into contact with other cultures of the countries where it had trade relations and thereby influenced them. Of course, the influence was not reflected with the same intensity on all colonized countries. In the paper, through the analysis of various internet sources, dictionaries and literature, the history of Dutch colonialism will be reviewed, and special emphasis will be placed on trade and diplomatic relations between the Netherlands and Japan. The goal is to show how these cultural contacts have shaped Japanese history and today in terms of culture, language, novelty, but also everyday life on the islands.

Key words

colonialism, The Netherlands, Japan, cultural contacts, heritage, trade

Uvod

Nizozemska, kao istaknuta kolonijalna sila u periodu između 16. i 20. stoljeća, svoje je trgovinske odnose širila i na istok i na zapad kroz dvoje bitne trgovačke organizacije poznate pod nazivima Nizozemska zapadnoindijska kompanija (niz. Westindische Compagnie, kraće WIC) koja je svoju djelatnost vodila na zapadu Afrike i na području Sjeverne i Južne Amerike te Nizozemska istočnoindijska kompanija (niz. Vereenigde Oostindische Compagnie, kraće VOC) čiju djelatnost pratimo na istoku, točnije južni dio Afrike te euro-azijsko i pacifičko područje koje je zahvaćalo i japansko otočje. Za početke trgovačkih odnosa između Japana i Nizozemske bitna je Nizozemska istočnoindijska kompanija jer je upravo preko nje Nizozemska održavala i širila kolonijalne i trgovačke odnose s japanskim otočjem. U prvim dijelovima rada pružit će se okvirni pregled nizozemske kolonizacije, s naglaskom na Nizozemsku istočnoindijsku kompaniju i odnose s Japanom, te povijesni pregled lokacija i događaja u nizozemsko-japanskom odnosu kroz period trgovačke suradnje. Spominjat će se kulturološki dodiri koji su direktno ili indirektno utjecali na japansku kulturu, obrazovanje, jezik, novitete i svakodnevicu, zatim će se spomenuti pojedini nizozemski materijalni elementi i ostavština koji se i danas mogu naći na različitim lokacijama japanskog otočja, a na kraju će se nadodati atrakcije i lokacije koje ističu nizozemske elemente.

1. Opće informacije o Nizozemskoj

Nizozemska je zemlja koja uz svoje nekadašnje kolonije na Malim Antilima (Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sveti Eustahije i Sveti Martin) čini Kraljevinu Nizozemsku (niz. *Koninkrijk der Nederlanden*). Sama zemlja najveći je dio kraljevine, smještena je u sjeverozapadnom dijelu Europe i sastavljena je od dvanaest provincija (Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Gelderland, Utrecht, Sjeverni Holland, Južni Holland, Zeeland, Sjeverni-Brabant, Limburg) s glavnim gradom Amsterdamom, a u zemlji je na snazi parlamentarna demokracija pod konstitucionalnom monarhijom s monarhom kraljem Willemom-Alexanderom na čelu. Nizozemska na sjeveru i zapadu graniči sa Sjevernim morem, na istoku s Njemačkom, na jugu s Belgijom, a trećina zemlje leži ispod same razine mora, pa je iz tog razloga Nizozemska poznata po svojim polderima¹.

¹ polder (niz.) - zemljište koje leži ispod razine susjednoga mora, jezera ili rijeke, a od plavljenja je zaštićeno nasipom. Suvišna voda odvodi se za nižega vodostaja (npr. oseke) kroz nasip ili se crpkama (i danas ponegdje pokretanima vjetrenjačama) prebacuje preko nasipa. - <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49094>

Slika 1 - Karta Nizozemske s provincijama i susjednim zemljama

Na 41 543 km², Nizozemska, prema popisu iz 2023. godine, ima oko 17 975 000 stanovnika, što je otprilike 432.7 stanovnika po metru kvadratnom i čini ovu zemlju poprilično gusto naseljenom. Službene religije nema, a službeni jezik je nizozemski, a od 20. lipnja 2013. status službenog jezika u Nizozemskoj dobio je i frizijjski (usp. Britannica- Netherlands²).

2. Opće informacije o Japanu

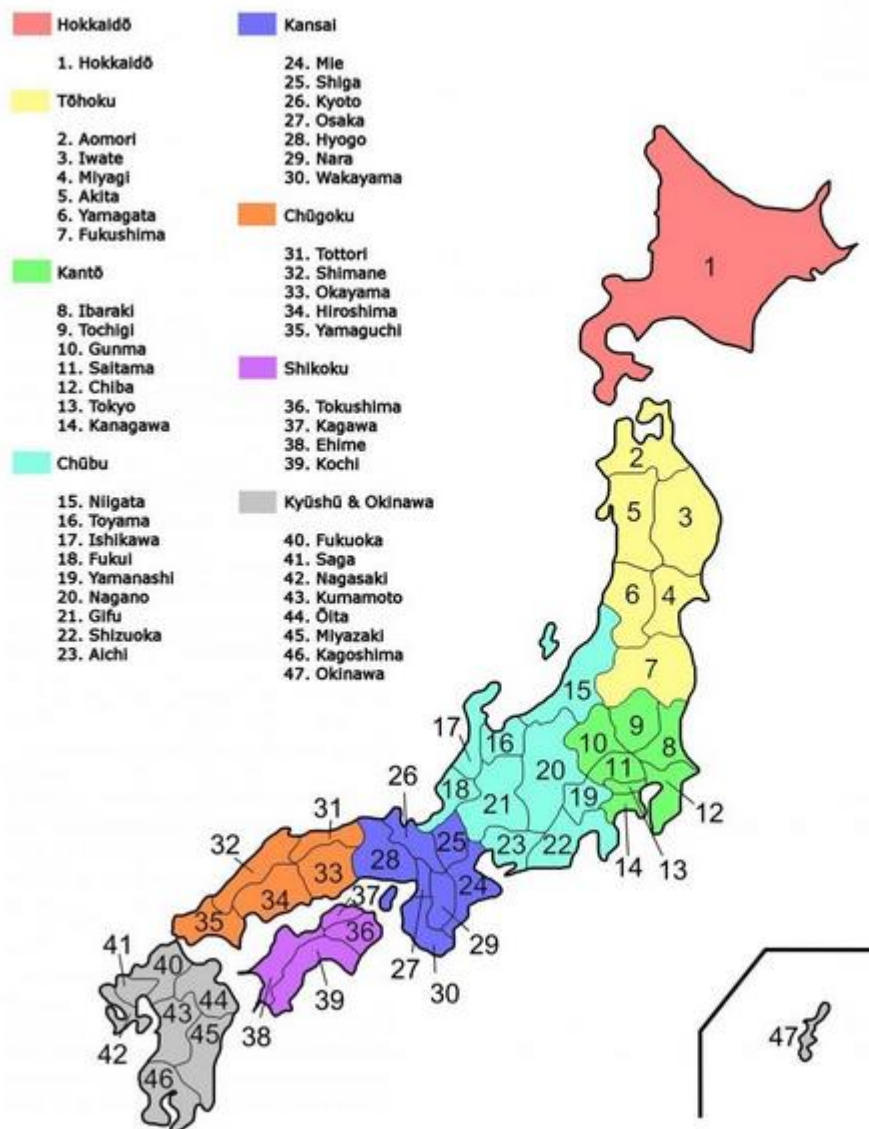
Japan (jpn. Nippon/Nihon 日本³) je otočna zemlja smještena u istočnom dijelu Azije koju čine mnogobrojni otoci od kojih su četiri najveća: Hokkaidō, Honshū, Shikoku i Kyūshū. Japan je podijeljen u devet glavnih regija (Hokkaido, Tohoku, Kanto, Chubu, Kansai, Chugoku, Shikoku, Kyushu i Okinawa) koje su pak podijeljene u 47 manjih prefektura, a glavni grad je Tokio u regiji Kanto (usp. EU Business in Japan⁴).

² <https://www.britannica.com/place/Netherlands/People>

³ jisho - rječnik japanskih riječi - Nippon/Nihon - <https://jisho.org/search/%E6%97%A5%E6%9C%AC>

⁴ <https://www.eu-japan.eu/eubusinessinjapan/about-japan/regions-prefectures>

Regions and Prefectures of Japan

Slika 2 - Regije i prefekture Japana

Japan je ustavna parlamentarna monarhija na čelu s carem Naruhitom, a parlament je sastavljen od dva doma: zastupnički dom *Shugi-in* i *Sangi-in* dom vijećnika koje čini takozvano Narodno vijeće (jpn. Kokkai 国会⁵). Japansko otočje smješteno je na zapadnom dijelu Pacifičkog oceana, a susjedne zemlje su Republika Korea, Kina i Rusija. Većina otočja je brdovita i samo otočje je smješteno na Pacifičkom vatrenom prstenu te aktivnim tektonskim pločama pa Japan obilježavaju mnogobrojni vulkani i potresi. Japan se rasprostire na 377 975 km² i, prema

⁵ jisho - rječnik japanskih riječi - Kokkai - <https://jisho.org/search/kokkai>

statistici iz 2021. godine, broji 125 284 630 stanovnika što je otprilike 337 stanovnika po metru kvadratnom. Službena religije su budizam, šintoizam i kršćanstvo, a službeni jezik je japanski uz tri službena japanska pisma: *hiragana*, *katakana* i *kanji* (usp. The Government of Japan⁶).

3. Nizozemska kolonizacija i nastanak Nizozemske istočnoindijske kompanije

Nizozemska kolonizacija povezana je dvjema organizacijama Nizozemske zapadnoindijske kompanije koja je svoju djelatnost vodila na zapadu, točnije na Karibima, Sjevernoj Americi i Brazilu te Nizozemske istočnoindijske kompanije čija djelatnost se vodila u istočnim zemljama, točnije zemlje Indonezije, južni dio Indije i Azije od kojih je, za temu rada, bitan Japan i odnosi s ovom otočnom zemljom. Sam odnos Nizozemske istočnoindijske kompanije i Japana je specifičan jer kroz trajanje nizozemsko-japanskih odnosa nije zabilježeno mnogo nasilnog ponašanja kojim se Nizozemska istočnoindijska kompanija inače koristila na području Azije. Clulow ovdje ističe:

“To je također bila organizacija naviknuta na nasilje i koja je koristila pomorske sile kao temeljni alat svoje politike. Ipak u vodama oko Japana, te na pomorskim putevima koji povezuju arhipelag s ostalim azijskim lukama, vidimo vrlo malo dokaza o tome (Clulow 2014: 201).⁷”

Povijesno gledano, pred kraj 16. stoljeća monopol nad trgovinom začinicima držao je Portugal, ali s obzirom na porast potražnje nisu bili u mogućnosti opskrbljivati cijelu Europu dovoljnom količinom začina. Zbog rasta potražnje i manjka ponude došlo je do rasta cijene začina, a time se razvio i interes ostalih zemalja da uđu u poslovanje i trgovinu začinicima. S obzirom na to da je Portugal i dalje imao monopol nad ovom trgovinom, nizozemski trgovci uvidjeli su da, ako žele ući u trgovinu začinicima i konkurirati Portugalu, moraju surađivati. Ovakvi ekonomski motivi rezultirali su osnivanjem Nizozemske istočnoindijske kompanije 30. ožujka 1602. godine, kompanija se financirala na principu dioničarskog kapitala što je bilo izuzetno napredno za taj period te se smatra se prvim dioničkim društvom. Nizozemska istočnoindijska kompanija se sastojala od organiziranih komora u šest nizozemskih gradova: Amsterdam, Zeeland (Middelburg), Rotterdam, Delft, Hoorn i Enkhuizen, a plan Nizozemske istočnoindijske kompanije bila je trgovina između Rta dobre nade i Magellanovog prolaza. U

⁶ <https://www.japan.go.jp/japan/index.html>

⁷ eng. It was also an organization accustomed to violence that made use of maritime force as a fundamental tool of policy. But in the waters around Japan, and on the sea routes linking the archipelago to other Asian ports, we see very little evidence of this.

nešto manje od 200 godina postojanja, Nizozemska istočnoindijska kompanija je opremila 4721 brod za plovidbu prema Aziji, a početak kraja djelatnosti Nizozemske istočnoindijske kompanije počinje nakon Četvrtog anglo-nizozemskog rata koji je trajao između 1780. i 1784. godine. Nakon rata organizacija je zapala u teške financijsku situaciju iz koje se nisu mogli izvući što je rezultiralo raspuštanjem Nizozemske istočnoindijske kompanije 1799. godine, a imovina organizacije se vratila vladi (usp. VOC - Kenniscentrum⁸). Sama djelatnost Nizozemske istočnoindijske kompanije na području Azije u prvoj polovici 17. stoljeća nije se opisivala kao imperijalistička već kao neformalni imperijalizam, trgovački imperijalizam ili samo kao kolonijalizam jer u počecima 17. stoljeća, povjesničari opisuju, Nizozemska istočnoindijska kompanija nije usredotočen na kontroliranje određenih područja već je isključivo širila trgovačke puteve i suradnje (usp. Tolboom 2014: 9). Tijekom godina i stjecanjem iskustva, Nizozemska istočnoindijska kompanija je shvatila da nije moguće primjenjivati isti pristup i standardizacija suradnje, odnosno, postavljanja samo jednog seta normi, specifikacija ili pravila kako bi se osigurala željena suradnja, u slučaju Nizozemske to je bila trgovina. Umjesto toga, bilo je potrebno konstantno prilagođavanje ovisno o područjima s kojima se želi ostvariti suradnja ili odnos te se u obzir mora uzeti kulturna, politička i ustrojna pozadina tog područja. Ponegdje je Nizozemska istočnoindijska kompanija mogla i vršila apsolutnu vlast, ali to nije bio slučaj u područjima Kine, Indije i Japana gdje se Nizozemska istočnoindijska kompanija morala nositi sa već postojećim strukturama vlasti pa stoga u odnosima s ovim zemljama nije zapisana nikakva politika nasilja (usp. Tolboom 2014: 36).

4. Povijesni pregled nizozemsko-japanskih odnosa

Prvi doticaj s Japanom, Nizozemska je ostvarila 19. travnja 1600. godine. Chaiklin navodi da su Nizozemci u Japan došli dosta kasno u usporedbi sa Portugalom koji su već bili tamo više od pola stoljeća, a Španjolci trideset godina (usp. Chaiklin 2014: 5). Ukupno pet brodova napustilo je Rotterdam 27. lipnja 1598. godine u svrhu kupovine začina na Molučkim otocima i kako bi istražili takozvano *Silver-rycke* [eng. Silver Empire - hrv. Srebrno Carstvo], odnosno Japan. Ipak, tijekom puta prema destinacijama nizozemska flota, koja je bila izuzetno opskrbljena oružjem, dobila je dodatnu obavijest kako uz rutu Južne Amerike i Azije nastoje uništiti i opljačkati portugalske i španjolske tvrđave i uporišta upravo zato što su Portugal i Španjolska u tom periodu bili glavni konkurenti i protivnici Nizozemcima i njihovim

⁸ <https://voc-kenniscentrum.nl/vocbegin.html>

kolonijalnim planovima. Od pet brodova koji su krenuli iz Rotterdama, njih tri je nestalo⁹, jedan od brodova, *T Gheloove* [eng. Faith - hrv. Vjera], okrenuo se kod Magellanovog prolaza i vratio u Rotterdam, a brod *Liefde* [eng. Love - hrv. Ljubav] jedini je od pet koji je uspješno pristigao na odredište s 24 preživjela člana posade od 110 koji su se uputili na putovanje. Brod se točnije usidrio u gradiću Sashifu u provinciji Bungo (danas poznatiji kao Usuki u provinciji Ōita) i time se označava prvi doticaj Nizozemaca s Japanom i njegovim stanovništvom (usp. Dutch-Japanese relations¹⁰).

Slika 3 - brod "Liefde" - statua u Tokiju

Preživjelim članovima posade, prema Klosu i Derksenu, nije bilo dozvoljeno napustiti zemlju već su bili prisiljeni ostati u novom okruženju. Većina se dobro snašla u novim ulogama i pojedini su čak nekoliko puta bili pozvani na šogunov dvor, a posebno se ističe jedan član posade, Britanac William Adams koji se iznimno svidio šogunu i kasnije postao njegov osobni

⁹ (Blijde Boodschap [eng. Good Message - hrv. Sretna Poruka] nestao je u borbi sa Španjalcima, Trouwe [eng. Faithfulness - hrv. Vjernost] je nestao u borbi s Portugalcima, a Hoop [eng. Hop - hrv. Nada] je nestao u oluji),

¹⁰ <https://www.netherlandsandyou.nl/your-country-and-the-netherlands/japan/and-the-netherlands/dutch-japanese-relations#:~:text=In%20the%20period%201600%2D1641,frequently%20hired%20by%20the%20Dutch>

savjetnik za vanjske poslove. U isto vrijeme na japanskom otočju već je bio osjetan utjecaj portugalskog katolicizma koji se nije naročito svidio tadašnjem šogunu Tokugawi Ieyasu jer ih je smatrao previše nametljivim za japanski narod. S druge strane nizozemski interesi nisu bili u širenju vjerskih ideala već samo u trgovačkom aspektu što je odgovaralo japanskom šogunu i time se razvio interes Japana za potencijalnu trgovačku i generalnu suradnju s Nizozemskom (usp. Klos i Derksen 2016: 10). Adam Clulow također navodi bitnu razliku između odnosa Nizozemske s drugim zemljama Azije, primjerice Kinom, i s prvim doticajem Nizozemske s Japanom ističući sljedeće:

„Kad su se prvi put iskrcali na japansko tlo, Nizozemci su otkrili, u oštroj suprotnosti s obližnjom Kinom, vladu voljnu, čak i željnu, suradnje s njima i koja je bila spreman dopustiti njihovim predstavnicima pristup svojim političkim i trgovačkim središtima. Naknadni odnos između kompanije i šoguna pokazao se iznimni izdržljivim, nastavljajući neprekinuto sve dok VOC nije kolabirao pod teretom svojih dugova 1795. godine (Clulow 2014: 10).¹¹“

Dobri odnosi preživjelih članova posade bili su zeleno svjetlo novonastaloj Nizozemskoj istočnoindijskoj kompaniji da polako priprema trgovačke ideje i ponude za suradnju s Japanom. Naime, članovi Melchior Van Santvoort i kapetan Jacob Quackernaek, nakon nekoliko pokušaja, uspjeli su 1605. godine dobiti posebnu dozvolu šoguna da slobodno napuste zemlju s kojom su otputovali do obližnje nizozemske utvrde na Javi gdje su i predali svoje dozvole koje su bile dobar temelj za otvaranje nizozemsko-japanskih trgovačkih odnosa (usp. Klos i Derksen 2016: 10). Prema Clulowu Nizozemska istočnoindijska kompanija je 1605. godine imala otvorenu luku u Patani na Malajskom poluotoku s kojom su Jacob Quackernaek i Melchior van Santvoort željeli stupiti u kontakt kako bi započeli pregovore oko početka trgovinskih odnosa s Japanom. Nakon stjecanja odobrenja, kontaktirana je Nizozemska istočnoindijska kompanija koja je željela otvoriti trgovinske veze čim prije te je poslano improvizirano pismo, koje je ujedno i prvi službeni dokument poslan od strane Nizozemske istočnoindijske kompanije Japanu, koje je nosilo lažan potpis “Kralj Nizozemske¹²” kako bi se povlađivalo tadašnjem šogunu Tokugawa (usp. Clulow 2014:40-41). Goodman detaljnije opisuje kontaktiranje i daljnje korake VOC-a koji su doveli do trgovačke suradnje s Japanom:

¹¹ eng. As they landed on Japanese soil for the first time, the Dutch found, in stark contrast to nearby China, a government willing, even eager, to engage with them and prepared to allow their representatives access to its political and commercial centers. The subsequent relationship between company and shogun proved remarkably durable, continuing virtually uninterrupted until the VOC collapsed under the weight of its debts in 1795.

¹² eng. “King of Holland” - Clulow 2014: 41

„U međuvremenu je admiral Pieter Willemsz Verhoeven napustio Texel i krenuo za Indiju u prosincu 1607. s flotom od 13 brodova, 1900 ljudi i 377 komada topništva. Admiral je dobio upute da pošalje barem jedan od svojih brodova u Japan kako bi isporučio pismo vladajućeg princa Mauricea iz vladarske dinastije Oranje (1567-1625) šogunu Iyesuu i uspostavio stalnu nizozemsku tvornicu. Dana 6. srpnja 1609., dva broda, *Roode Leeuw met Pijlen* [hrv. Crveni lav sa strijelama] i *Griggoena* [hrv. Grifon], usidrili su se u luci mirnog ribarskog mjesta Hirado (Goodman 2000: 10).¹³”

Uz pomoć Williama Adamsa, 1608. godine šogun Tokugawa Ieyasu iznimno je izdao *shuinjo*¹⁴ i time odobrio Nizozemskoj trgovinu s Japanom. Prvo uspostavljeno trgovačko mjesto bila je pomorska luka u Hiradou 1609. godine kada su, nakon dobivanja nove trgovačke propusnice, Nizozemci unajmili dva skladišta i time službeno započeli prve trgovačke odnose s Japanom (usp. Klos i Derksen 2016: 11). Ipak treba uzeti u obzir da su se Nizozemci sada našli na novom i, za Nizozemsku istočnoindijsku kompaniju, još neistraženom, području, te da je vladavina Tokugawa šoguna bila izrazito neprilagodljiva i sam šogun držao je do svog statusa i pokazivanja nadmoći nad novim pridošlicama. Clulow te nove odnose opisuje na sljedeći način: “Kako bi pronašli prilagodbu s Tokugawa Japanom, dužnosnici Nizozemske istočnoindijske kompanije bili su prisiljeni prihvatiti skup novih pravila za ispravno ponašanje, kao i novi politički rječnik, te napustiti ustaljenu praksu. (Clulow 2014: 21).¹⁵”

4.1. Nizozemsko djelovanje u Hiradou

Nakon prvih iznajmljenih skladišta 1609. godine, Nizozemci u narednim godinama izgrađuju vlastita skladišta, bunare, mornaričku pilanu i radionicu za užad u samoj blizini Hiradoa i time širili svoj utjecaj na tom području. Sam interes Nizozemci su u Hiradou imali u kupovini raznolike robe kao što je porculan, ali najveći interes ipak je bio u traženim rudama kao što su bakar, srebro i zlato kako bi navedene mogli ponovno investirati u širenje trgovine na azijskom području, zauzvrat Nizozemci su uvozili i prodavali sirovu svilu i druga dobra koja su bila izričito tražena na japanskom području (usp. Klos i Derksen 2016: 11). Matsui to potvrđuje navodeći: „Japan nije imao značajan izvoz. Nizozemski brodovi koji su napuštali Japan

¹³ eng. In the meantime Admiral Pieter Willemsz Verhoeven left Texel for the Indies in December 1607 with a fleet of 13 ships, 1900 men and 377 pieces of artillery. The admiral had received instructions to send at least one of his ships to Japan in order to deliver a letter to Ieyasu from the ruling Prince Maurice of Orange (1567-1625) and to establish a permanent Dutch factory. On 6 July 1609, two ships, *Roode Leeuw met Pijlen* (‘Red Lion with Arrows’) and *Griggoen* (‘Griffin’), anchored in the harbour of the quiet fishing village of Hirado.

¹⁴ shuinjo - posebna trgovačka propusnica sa crvenim pečatom Tokugawa Ieyasua

¹⁵ eng. To find an accommodation with Tokugawa Japan, Dutch East India Company officials were compelled to accept a set of new rules for proper conduct, as well as a new political vocabulary, and to abandon established practices.

uglavnom su prevozili zlato i srebro, što je služilo kao važan kapital za trgovinu u Aziji.“ (Matsui : 143)¹⁶. Uz to, crpljenje ruda srebra, zlata i bakra bilo je od iznimne važnosti za Nizozemsku istočnoindijsku kompaniju zbog njihove vrijednosti za daljnju trgovinu i održavanje same kompanije, stoga je zabilježeno kako je kompanija išla uvijek korak više kako bi ugodili šogunatu i nudili su raznorazne darove samo kako bi osigurali čvrste trgovinske odnose (usp. Laver 2020: 5). Važna prekretnica trgovine u Hiradou dogodila se 1640. godine kada su službenici šogunata vršili provjere u gradu po naredbama šogunskog edikta o pročišćavanju kršćanskih učenja i djelatnosti na području grada. Kako je već bilo navedeno, Tokugava Ieyasua smatrao je kršćanske misionare i njihovo učenje previše nametljivo za japansko društvo i kulturu stoga je u razdoblju između 1614. i 1639. godine izdao nekoliko edikata protiv kršćanstva i njegovog širenja, što je generalno bilo usmjereno protiv portugalskih učenja i širenja kršćanstva, a rezultiralo je smaknućem velikog broja portugalskih i japanskih kršćana dok je drugi dio bio prognan iz zemlje, a sami trgovački odnosi s Portugalom na tom su području u potpunosti zatvoreni (usp. Klos i Derksen 2016: 12). Nizozemci su uvidjeli ozbiljnost situacije i mogućnost da Japan i s njima prekine diplomatske i trgovačke odnose stoga su opovrgnuli bilo kakvu poveznicu Nizozemske i kršćanstva te napomenuli da sami rimokatolički Portugal i Španjolska imaju teritorijalne i vjerske namjere prema Japanu, a šogunat je u to i povjerovao i odlučio da Nizozemska ne predstavlja prijetnju te su im dozvolili daljnju suradnju i trgovinu (usp. Goodman 2000: 11). Nizozemska je stoga u tom periodu i dalje imala otvorena vrata za trgovinu s Japanom, ali spomenute 1640. godine, tijekom provjere šogunskih službenika, na jednom od skladišta pronađen je ugraviran kršćanski datum u temelju što je bilo dovoljno da se Nizozemce protjera u grad Nagasaki, a seljenje nizozemskog trgovačkog centra u drugi grad bio je plan šogunata od početka kako bi Nizozemci vodili svoju trgovinu u gradu koji je pod direktnom kontrolom šogunata, odnosno u Nagasakiju (usp. Klos i Derksen 2016: 12). Generalno, iako su se nizozemski trgovački punktovi nalazili po zapadnoj obali arhipelaga Kyushua, područjem pod kontrolom šogunata, predstavnici Nizozemske istočnoindijske kompanije morali su skoro svake godine posjećivati šoguna u njegovu središnjicu gdje bi ostajali i po nekoliko mjeseci prije nego li bi im šogun dao dozvolu da se vrate (usp. Clulow 2014: 11). Glavni razlog pozivanja, dolazaka i boravaka Nizozemaca u palači bio je pokušaj prikazivanja diplomatske nadmoći i kontrole Japana nad Nizozemcima,

¹⁶ eng. Japan had no notable export. Dutch boats heading out from Japan would primarily carry gold and silver, which served as important capital for trade in Asia.

ali istovremeno Japancima su služili kao način stjecanja znanja i vještina u različitim sferama javnog i privatnog života Zapada.

4.2. Nizozemci u Dejimi – Nagasaki

Kao što je prethodno navedeno, Tokugawa šogunat u širenju kršćanstva Japanom vidio je prijetnju pa je kroz različite edikte protiv takvih nauka izražavao svoj stav protiv kršćanstva koji je prerastao u generalni negativni stav protiv stranaca. Opća napetost između Japana i Španjolske i Portugala rasla je iz godine u godinu zbog velikih utjecaja kršćanskih aktivnosti na području japanskog otočja što je bio direktna prijetnja moći Tokugawa šogunatu koji se bazirao na odanosti službenika. Tokugawa šogunat strahovao je od mogućnosti gubljenja odanosti službenika zbog prelaska na kršćanstvo (pretpostavlja se da je generalni broj obraćenika na kršćanstvo bio skoro 2 milijuna stanovnika), a time bi gubili i na moći i ugrozili status vlasti i sigurnost zemlje (usp. Goodman 2000: 11). Iz tog razloga šogunat je strogo kontrolirao pomorske luke i osobe koje su imale bilo kakve kontakte sa strancima što je dovelo do općeg zatvaranja zemlje za strance poznatije kao *sakoku jidai*¹⁷¹⁸ (hrv. period zatvorenosti zemlje) čiji je glavni cilj bio očuvati istinsku tradiciju i kulturu Japana i spriječiti negativne strane utjecaje na zemlju i njenu baštinu. No Tantri navodi da su „od razdoblja *sakoka*, Japanci dobivali europske informacije putem Nizozemaca koji su japanskoj zemlji služili kao 'prozor prema Zapadu' tijekom više od dva stoljeća. Međutim, zbog utjecaja kršćanskih misija u Japanu koji su smatrani prijetećima, šogunat je želio postaviti određene granice priljevu zapadnjačkog znanja u Japanu“ (Tantri 2012: 150¹⁹). Ipak, to nije spriječilo Japan da uvozi određena dobra koja su im bila potrebna stoga je šogunat, pod strogom kontrolom, ostavio pet lokacija koje su bile otvorene za trgovinu s vanjskim svijetom, a jedna od tih je i otok Dejima u prefekturi Nagasaki (i u samoj blizini grada Nagasakija) na koji su iz Hiradoa bili premješteni Nizozemci i njihova trgovačka djelatnost gdje su sljedećih 212 godina bili jedini koji su s Japanom još uvijek slobodno vodili trgovinu i osiguravali im svilu, pamuk, jelenju kožu i šećer, a zauzvrat su izvozili bakar, srebro, porculan, lakirano posuđe, kamfor i rižu (usp. Klos i Derksen 2016: 12-13). Što se tiče religije, Nizozemska istočnoindijska kompanija vodila se vlastitom koristi i od početka nije bila povezana s protestantskim misijskim aktivnostima stoga je japanska strana,

¹⁷jisho - rječnik japanskih riječi - sakoku - <https://jisho.org/search/sakoku%20>

¹⁸ jisho - rječnik japanskih riječi - jidai - <https://jisho.org/search/jidai>

¹⁹ eng. Since the sakoku era, Japanese obtained the European information through the Dutch that provided the Japanese for over two centuries as their 'window on the West'. However, because of the disruptive effect of Christian mission in Japan, the Bakufu wanted to set specific limit on the scope of Western knowledge in Japan.

iako svjesna da su Nizozemci protestanti, i dalje trgovački surađivala s Nizozemcima (usp. Matsui: 150). Laver također o japanskim namjerama, zbog kojih je došlo do seljenja, navodi sljedeće:

„Grad Nagasaki, na primjer, iako nije bio ni blizu Tokugawe, ipak je bio pod izravnom kontrolom šogunata, tako da kada su Nizozemci preseljeni u Nagasaki iz izvornog mjesta trgovanja u Hiradou, to je bilo zato da Tokugawa, ne samo da može konsolidirati Kinesku i europsku trgovinu na jednom mjestu, nego također izravno nadzirati posljednju preostalu europsku prisutnost u Japanu (Laver 2020: 6).²⁰”

S obzirom da je Japan kroz određen period i pravila polako protjerivao došljake koji im nisu odgovarali, pogotovo misionare i kršćanske učenjake, bilo je za očekivati da će se i Nizozemcima odrediti određena pravila koja su upućivala na izbjegavanje bilo kakvih kontakata između Nizozemaca i tih zemalja, posebice Portugala, kako ne bi došlo do bilo kakvih kršćanskih utjecaja na japanskom području (usp. Clulow 2014: 115). Također ni ostala trgovina za Nizozemce nije bila u potpunosti slobodna jer je šogunat i dalje vršio strogu kontrolu uvoza i izvoza, a time određivao i limitirao cijene, posebice bakra što je pokazatelj ekonomske kontrole Japana u tom periodu. Ovdje Rietbergen dodaje još jednu stavku trgovine Nizozemske istočnoindijske kompanije u Nagasakiju koja možda nije ni bila poznata šogunatu, a odnosila se na lokalnu elitu koja je od ovakvog trgovačkog sustava imala veliku dobrobit i nije uvijek pratila sve odredbe postavljene od strane šoguna kako bi i dalje sebi osigurali korist (usp. Rietbergen 2011: 16). Osim ekonomske kontrole, šogunat je imao kontrolu i nad kretanjem stranaca (Nizozemaca) u svim aspektima, svako kretanje izvan otoka Dejime moralo je biti odobreno od strane vlasti u Nagasakiju i bilo je strogo praćeno i kontrolirano kroz stražare i službenike vlasti. Goodman izgled otoka opisuje na sljedeći način:

„Cijeli je otok bio ograđen visokom ogradom od dasaka na vrhu kojih je bio dvostruki red željeznih šiljaka. Na zapadnoj strani nalazila su se pomična vrata koja su se smjela otvarati samo u određeno vrijeme tijekom godine kada su pristajali nizozemski brodovi radi iskrčavanja i ukrcavanja (Goodman 2000: 19).²¹”

²⁰ eng. The city of Nagasaki, for example, even though nowhere near adjacent to Tokugawa lands, was nevertheless directly controlled by the shogunate, so when the Dutch were moved to Nagasaki from their original factory in Hirado, it was so that the Tokugawa could not only consolidate Chinese and European trade in one location but also directly oversee the last remaining European presence in Japan

²¹ eng. The entire island was surrounded with a high board fence on top of which was a double row of iron spikes. On the west side there was a landing gate which was permitted to be opened only at that time during the year when the Dutch ships were being unloaded and loaded

Jedna od zanimljivih iznimki, opisana prema Klosu i Derksenu, dogodila se 1817. godine kada je po prvi puta na Dejimu došla zapadnjačka žena, Nizozemka Titia Bergsma, koja je pristigla u pratnji svoga muža Jana Cocka Blomhoffa, sina Johannesesa i sluškinje Petronelle. Blomhoff je u Dejimu pristigao kako bi na poziciji čelnika zamijenio Hendrika Doeffa, a strogo pravilo o zabrani dovođenja žena u pratnji nije ispoštovao tako da je sa sobom poveo svoju ženu. Srećom, Hendrik Doeff uspio je, nakon uvjeravanja guvernera Nagasakija, dobiti posebnu dozvolu za Titiu Bergsma i njen boravak u Dejimi. Dozvola ipak nije dugo trajala, u rujnu 1817. godine izdan je carski dekret kojim je odbijen daljnji boravak i ponovni dolazak Titije u Japan pa je ona, zajedno sa sinom Johannesom i sluškinjom Petronellom, bila prisiljena 4. prosinca napustiti Japan i krenuti natrag u Nizozemsku. Titijin dolazak i boravak u Japanu ipak nije prošao nezapaženo, njen izgled i dojam koji je ostavljala prenesen je, kroz inspiraciju lokalnim umjetnicima, u brojne skice i slike, a čak i danas se mogu naći Japanski suvenirni s njenim likom (usp. Klos i Derksen 2016: 13). Sve regulacije, pravila i restrikcije temeljile su se na općem strahu šogunata od ponovnog dolaska kršćanstva na područje Japana stoga su i dalje, iako željni novih znanja, provodili inkvizicijske metode među vlastitim stanovništvom sve do kraja sedamnaestog stoljeća (usp. Goodman 2000: 23).

4.2.1. Rangaku i njegov utjecaj na Japan

Za period nizozemskog boravka i djelovanja na Dejimi najbitnije je oblikovanje i pojava pojma *rangaku* (jpn. 蘭学)²² (hrv. učenje zapadnjačkih znanosti). Pojam se sastoji od dva znaka: *ran* (jpn. 蘭)²³ koji je japanski znak za Nizozemsku i *gaku* (jpn. 学)²⁴ što je japanski znak za znanje, znanost i učenje. Upravo iz ovog pojma vidljiva je najveća jedinstvenost i važnost Nizozemske na japanskom području. U samom početku, navode Klos i Derksen, znanost i obrazovanje bili su dostupni samo japanskim obiteljima tumača koji su morali naučiti nizozemski jezik kako bi stečene informacije i znanja mogli prenijeti dalje vlastima. Daljnjim širenjem interesa za zapadnjačkom kulturom i znanjima, najviše zbog uvida u korist novih stečenih znanja i vještina, *rangaku* se proširio i ostalim slojevima japanskog društva, a sam vrhunac interesa dolazi kroz formiranje službene grupe *rangaku* učenjaka u glavnom gradu Edu (usp. Klos i Derksen 2016: 13). *Rangaku* se generalno razvijao kroz interes i nasljeđivanje djelatnosti

²² jisho- rječnik japanskih riječi - rangaku - <https://jisho.org/search/rangaku>

²³ jisho- rječnik japanskih riječi - ran - <https://jisho.org/search/%E8%98%AD>

²⁴ jisho - rječnik japanskih riječi - gaku - <https://jisho.org/search/%E5%AD%A6>

interpretatora nizozemskog jezika čiji je glavni zadatak bio svakodnevno povezivanje sa Nizozemcima u svrhu prikupljanja znanja i daljnje prenošenje naučenog (usp. Goodman 2000: 32). No, nije svatko mogao biti interpretator, a i vodila se posebna hijerarhija prema iskustvu i poznavanju nizozemske kulture i jezika. Stoga Goodman i Joby zapisuju sljedeću hijerarhiju interpretatora:

„Zadužen za sve nizozemske interpretatore bio je *tsujinakama no kashira* (čelnik zbora interpretatora). Godine 1656. ustanovljena je klasifikacija *kotsuji* (manji interpretator), a oni koji su prethodno imenovani unaprijeđeni su u *otsuji* (glavni interpretator). Krajem sedamnaestog stoljeća uspostavljena su mjesta *kotsujinami* (manji interpretator, srednji stupanj) i *kotsujimasseki* (manji interpretator, najniži stupanj) (Goodman 2000: 32).²⁵”

“U početku su postojala tri ranga tumača: *ōtsūji* (大通詞, 'stariji tumač'), *kotsūji* (小通詞, 'mladi tumač') i *keikotsūji* (稽古通詞, 'pripravnik tumača'). Kako bi držali na oku japanske tumače i Nizozemce, bakufu je u Edo imenovao službenike poznate kao *metsuke* (目付). Osim 'glavnih' tumača, postojala je velika skupina prevoditelja, nazvanih *naitsūji* (内通詞), koji su bili aktivni samo dva do tri mjeseca svake godine kada su nizozemski brodovi bili u zaljevu Nagasaki (Joby 2021: 9).²⁶”

Glavni fokus *rangakuu* bilo je znanje iz područja astronomije i medicine (nešto manje fizike, geografije, botanike i farmacije). Nažalost, dobivena teorijska znanja često su bila ignorirana, pogrešno shvaćena ili su bila prenapredna za opće kulturno zaostajanje japanskog područja u tom razdoblju. Također, čak i kad bi se temelji te zapadne kulture koja je stvorila te praktične tehnike čak i minimalno istražili, procijenilo bi se da im nedostaje "ljudskosti" ili da “remete” tradiciju istočnoazijske kulture (usp. Goodman 2000: 64). Ne može se isključiti da je djelatnost interpretatora ipak utjecala na svakodnevnicu Japana donošenjem različitih aspekata znanja na svim razinama društva, politike i dr.. Takvi utjecaji izazvali su i burne reakcije upravo zbog toga što s jedne strane stoje *rangaku* učenjaci, a s druge stoje mišljenja da ovakve ‘strane’

²⁵ eng. In charge of all the Dutch interpreters was the *tsujinakama no kashira* (head of the interpreter corps). In 1656 the *kotsuji* (minor interpreter) classification was established, and those previously appointed were advanced to *otsuji* (major interpreter). Towards the end of the seventeenth century the posts of *kotsujinami* (minor interpreter, middle grade) and *kotsujimasseki* (minor interpreter, lowest grade) were established.

²⁶ eng. Initially, there were three ranks of interpreter: *ōtsūji* (大通詞, 'senior interpreter'), *kotsūji* (小通詞, 'junior interpreter'), and *keikotsūji* (稽古通詞, 'apprentice interpreter').⁷ In order to keep an eye on the Japanese interpreters and the Dutch, officials known as *metsuke* (目付) were appointed by the bakufu in Edo. In addition to the 'core' interpreters there was a large group of interpreters, called the *naitsūji* (内通詞), who only became active for two to three months each year when Dutch ships were in Nagasaki Bay.

nauke narušavaju opću tradicijsku kulturu Japana stoga nije iznenađujuće da je u jednom trenutku došlo i do incidenta *Bansha no goku*²⁷ 1839. godine (usp. Joby 2021: 229). Razdoblje vladavine Tokugawa samo po sebi je impresivno u domeni političkih odredbi i funkcija, Goodman ističe kako ni jedan segment (politički, društveni, ekonomski ili intelektualni) nije ostao nereguliran i bez kontrole upravo zbog želje za što manjim utjecajem vanjskih (ali i unutarnjih) utjecaja (usp. Goodman 2000: 223), stoga nije iznenađujuće da je: “bit *rangaku*-a bio tehnologija bez ideologije²⁸ (Goodman 2000: 228)”.

4.2.1.1. Koncept darivanja

Japan, kao i mnoge druge azijske zemlje, njegovao je sistem izmjene darova kao indikator održavanja dobrih odnosa, ali istovremeno su iziskivanjem darova u pojedinim slučajevima željeli pokazati svoju nadmoć nad pridošlicama, tako i u slučaju sa Nizozemcima. Istovremeno, Nizozemci su prihvatili taj koncept jer su istovremeno zauzvrat također dobivali darove, ali i, ono najbitnije, održavanje diplomatskih i trgovačkih odnosa s Japanom. Kako navodi i Clulow: “Nadali su se da će pojava impresivnog veleposlanika u Edo naoružanog dragocjenim darovima biti dovoljni da osiguraju šogunovu dobru volje i poboljšaju položaj kompanije u Japanu²⁹ (Clulow 2014: 71)”. Darivanje je bila obostrana praksa koja je za svaku od strana imala namjenu. S jedne strane Japan je pokazivao svoju nadmoć nad došljacima tražeći darove, ali istovremeno su i tražili znanje i novine stoga su zatraženi darovi bili specificirani, radilo se to o specifičnom predmetu ili znanju i učenju. S druge strane Nizozemci su shvaćali neophodnost darivanja šoguna, ali su istovremeno to okrenuli u svoju korist pa su, uz manje materijalne darove koje bi dobivali od Japanaca, tražili određena odobrenja, usluge, povlastice i slične dodatne uvjete čime su nadograđivali dobre odnose sa Japancima i tako održavali trgovačke i diplomatske odnosa. Također, Nizozemci nisu nikada imali direktan razgovor sa samim šogunom jer bi, u slučaju da Nizozemci žele raspraviti o određenom pitanju, to jedino mogli kroz audijenciju sa šogunom koju bi zatražili kroz dužnosnika, a tijekom audijencije sam šogun sjedio bi iza zastora ili improviziranog zida dok bi interpretatori ili dužnosnici prenosili šogunove riječi Nizozemcima i obratno (usp. Clulow 2014: 90). Ojačavanje društvenih i

²⁷ hrv. Zatvaranje Društva za proučavanje barbara

²⁸ eng. [...] this is exactly what the essence of Rangaku was - technology without ideology.

²⁹ eng. The appearance in Edo of an impressive ambassador armed with precious gifts would, it was hoped, be enough to secure the shogun's good will and improve the company's position in Japan.

ekonomskih odnosa Nizozemcima iz godine u godinu potpomognuto je upravo konceptom darivanja (usp. Laver 2020: 26), a isto ističe i Goodman navodeći sljedeće:

„Također je istina da su posjeti kontinuirano napredovali u obrascu ovog koncepta tijekom godina kao rezultat izvrsnih nizozemskih darova i sve većeg poznavanja njihovih predstavnika u Edo i time osigurali važnu političku i kulturnu vezu sa strancima (Goodman 2000: 30).³⁰”

Koncept darivanja također je u nekoliko navrata poslužio Nizozemcima i kao izlaz iz delikatnih situacija. Laver zapisuje: “Darovi su također bili transakcijski u smislu da su povremeno ponudeni kako bi se postigao željeni ishod u pregovorima ili kako bi se riješila kriza između Nizozemske istočnoindijske kompanije i šoguna, što se događalo nekoliko puta (Laver 2020: 22)³¹”. Tako su na primjer 1643. godine japanski dužnosnici zatražili darove kao znak zahvale njihovoj velikodušnosti nakon što su oslobodili nizozemske pomorce koje su zarobili zbog kršenja pravila o pristajanju brodova u samo određenim i kontroliranim lukama (usp. Clulow 2014: 105). Na taj način Nizozemci su izbjegli neugodnu situaciju ili moguć progon iz zemlje, a Japanci su i dalje imali osjećaj nadmoći i povlaštenosti nad došljacima. Period najvećeg priljeva darova i znanja zapisano je u periodu vladavine šoguna Tokugawa Yoshimunea (1684. - 1751.) koji je imao veliki interes za zapadnjačku kulturu stoga je često naručivao dostavljanje različitih predmeta, biljaka i životinja od Nizozemaca, a Nizozemci su, kako navodi Goodman, u Japanu vidjeli samo trgovačke odnose. Nizozemski interes da budu kulturološki posrednici nije postojao, ali s druge strane željeli su i dalje udovoljavati željama šoguna kako bi sačuvali svoje trgovačke i diplomatske povlastice (usp. Goodman 2000:64). Upravo iz ovih razloga, koncept darivanja između ove dvije zemlje postaje glavni faktor kulturnih dodira, utjecaja i razmjene između njih na svim razinama: kulturnoj, jezičnoj, umjetničkoj, znanstvenoj, obrazovnoj i dr..

4.2.1.2. Utjecaj na jezik

Iako nisu željeli utjecaj stranih kultura i vjerovanja na vlastite, Japanci su koristili učenje nizozemskog jezika za stjecanje znanje o različitim znanostima i tehnologijama pa generalno

³⁰ eng. It is also true that the audiences continually improved in tenor over the years as a result of excellent Dutch presents and increasing familiarity between the representatives at Edo and thus provided an important tie both politically and culturally with the foreigners.

³¹ eng. Gifts were also transactional in the sense that they were occasionally offered to bring about a desired outcome in a negotiation or to resolve a crisis between the VOC and the Shogun, an eventuality that occurred several times

nije iznenađujuće da se i danas u japanskom jeziku mogu pronaći riječi koje su nastale pod utjecajem nizozemskog jezika. Izdanje časopisa *Onze taal* u lipnju 2021. godine obradilo je temu Japana i japanskih odnosa sa zapadom te je između ostalog naveden i maleni popis riječi koje su Japanci preuzeli od Nizozemaca, prilagodili izgovoru vlastitog jezika te se koriste i danas. Riječi su sljedeće:

jap. kokku (コック) - niz. kok - hrv. kuhar

jap. bīru (ビール) - niz. bier - hrv. pivo

jap. garasu (ガラス) - niz. glas - hrv. staklo

jap. supoito (スポイト) - niz. spuit - hrv. injekcija

jap. kōhi (コーヒー) - niz. koffie - hrv. kava

jap. mesu (メス) - niz. mes - hrv. nož, skalpel

jap. doktoru (ドクター) - niz. dokter - hrv. doktor

jap. karan (カラン) - niz. kraan - hrv. slavina

jap. pesuto (ペスト) - niz. pest - hrv. kuga

(usp. *Onze taal* 2021: 6³²)

Iako se spomenute riječi i danas nalaze i koriste u japanskom jeziku, jezična razmjena i utjecaj nizozemskog na japanski jezik seže puno dalje. Japanski jezik i pismo konceptualno se snažno razlikuju od nizozemskog, stoga je za japanske interpretatore i učenjake bio poprilično veliki izazov naučiti barem osnove razumijevanja nizozemskog jezika i pisma i time omogućili priljev drugih znanja, novina i tehnologija. Također mnogi prijevodi s nizozemskog na japanski nisu bili direktni već su Nizozemci određenje knjige i spise prevodili s drugih jezika prije nego li bi ih prezentirali Japancima (jer je nizozemski jezik bio jedini donekle poznati zapadnjački jezik za Japance) što dovodi do određenog gubitka značenja i informacija tijekom višestrukih interpretacija i prijevoda, a i prijevodi s jednog jezika na drugi pa tek onda na treći bili su dugotrajni procesi stoga su informacije o svijetu, tehnologijama i novinama do Japana dolaze sa zakašnjenjem (usp. Goodman 2000: 65). Iz nizozemskih dnevničkih zapisa u periodu boravka u Dejimi, na 15. prosinca 1670. godine zabilježeno je da se samo razumijevanje jezika u početku učilo samo usmenom predajom i jednostavnih pomagala zapisanih na katakani (koju

³² provjereno sa Jisho rječnikom japanskog jezika

Japanci i danas koriste za pisanje riječi koje su došle iz drugih jezika) te da su interpretatori i tadašnji prevoditelji učili i vježbali pisanje nizozemskog jezika (usp. Goodman 2000: 34). S obzirom na to da su se japanski lingvisti morali isključivo osloniti na interpreatore mnogi rječnici, glosari i zapisi sadrže samo približne prijevode, ali i dalje stoje kao dobar izvor učenja i napretka u razumijevanju nizozemskog jezika. Japanac Arai Hakuseki, iako nije govorio ni riječ nizozemskog jezika, uz pomoć interpretatora sastavio je popis od 300-ak nizozemskih riječi napisanih na japanskom pismu katakani, a dodatno je sastavio i *Toonfu* (zapise istočnjačkih zvukova) koji je objašnjavao izgovor japanskih znakova (usp. Goodman 2000: 46-47). Nekolicina interpretatora bila je prilično uspješna u učenju nizozemskog jezika, a nekoliko faktora otežavalo je samo učenje, uključujući težak izgovor nizozemskih riječi i glasova za Japance s obzirom da je raspon dostupnih glasova u japanskom jeziku mnogo manji nego u nizozemskom jeziku i zapisivanje izgovora na japanskoj *katakani* koja je također prilagođavala izgovor dostupnim znakovima za određene glasove (usp. Joby 2021: 51). Postoji, također, još jedan važan razlog zašto se poznavanje nizozemskog jezika nije proširilo na šire stanovništvo u Japanu, unatoč velikom broju tumača, a to je relativno mali broj talentiranih i stvarno zainteresiranih tumača za nizozemski jezik (usp. De Groot 2005: 26). Također, De Groot dalje navodi i problematiku politike zatvorenosti i samo širenje *rangakua* tijekom razdoblja Edo ostalo je ograničeno na relativno malu skupinu tumača, pa je nizozemski jezik korišten za tumačenje znanosti u Japanu, ali je ipak na taj način ostavio svoj trag (usp. De Groot 2005: 255). Jedan od primjera različitih raspona dostupnih glasova u ova dva jezika su likvidi (tekući suglasnici) /l/ i /r/. S jedne strane nizozemski jezik poznaje oba likvida dok japanski poznaje samo /r/ stoga su interpretatori mnoge nizozemske riječi obradili prema pravilima i mogućnostima svog jezika pa u zapisima na primjer riječ za Nizozemsku 'Holanda' zapisuje i izgovara kao 'Horanda' (usp. Joby 2021: 216-217). Još jedna adaptacija nizozemskih riječi odnosi se na korištenje konsonanta i vokala. Nizozemci u svom jeziku nemaju poteškoća sa korištenjem dva konsonanta jedan za drugim dok je Japancima izgovor takvih riječi gotovo nemoguć. Adaptacija takvih riječi vršila se dodavanjem vokala radi lakšeg izgovora pa na primjer imamo nizozemsku riječ za kositar 'blik' u obliku KKVK što su Japanci modificirali dodavanjem vokala u riječ 'buriki' s oblikom KVKVKV što je omogućavalo izgovor ove riječi (usp. Joby 2021: 333). Objе vrste modifikacija i adaptacija vršile su se na nizozemskim riječima pokušavajući istovremeno omogućiti izgovor i zapis istih, a da se pri tome i dalje riječ može razaznati. Uz to nizozemski zapisi bilježe i davanje nizozemskih imena Japancima, a nerijetko su imena imala poveznicu uz područje *rangakua* u kojem se osoba specijalizirala (npr. japanskom liječniku dano je ime Pieter Gezond - hrv. Petar Zdravi) (usp. Joby 2021: 106-108).

Danas, Rietbergen ističe sve manju uporabu nizozemskih riječi pred dominantnim francuskim i engleskim riječima:

„Također se smanjila učestalost upotrebe nizozemskih posuđenica. Analiza iz 2006. godine NINJAL-a, velikog korpusa časopisa koji uključuje tekstove iz oglasa, pokazuje da su francuske i engleske posuđenice najčešće korištene 'strane riječi'. Pet nizozemskih posuđenica koje su se najčešće pojavljivale bile su *renzu* ('leća'), *garasu* ('staklo'), *bīru* ('pivo'), *gasu* ('plin') i *ekisu* ('ekstrakt') (Joby 2021: 374).³³”

Općenito gledano, nizozemski i japanski su jezici potpuno različitog podrijetla, a savladavanje nizozemskog je daleko teže Japancima nego govornicima nekog drugog europskog jezika. Iako su Japanci imali teškoće u učenju stranih jezika zbog velikih razlika u morfologiji i pismu, veliku ulogu imao je i stav šogunata da učenjem stranog jezika, u ovom slučaju nizozemskog, može doći do narušavanja temelja japanske kulture (usp. De Groot 2005: 264).

4.2.1.3. Utjecaj na kulturu i umjetnost

Premda je šogunat strahovao od utjecaja drugih zemalja i njihovih kultura na stabilnost japanskog društva i tradicijske kulture, s druge strane, kako navodi Rietbergen u prvim rečenicama svoje publikacije, trgovina sa europskim zemljama bila je financijski i politički privlačna Japanu, a šogun i njegov krug su poprilično voljeli egzotiku što je Nizozemska istočnoindijska kompanija iskoristila šaljući razne predmete kao što su ogledalo, staklo, satovi, dalekozori i, poprilično tražena, vatrogasna crijeva za gašenje požara koji su bili česti u Japanu (usp. Rietbergen 2011: 2-3). No ipak interes Japana za zapadnjačkom, posebice nizozemskom, kulturom nije uvijek bila po volji Nizozemaca. Laver spominje nekoliko slučajeva u kojima su se Nizozemci čak osjećali i posramljeno prilikom šogunskih audijencija. Šogun bi, na primjer, zatražio da se Nizozemci pred njim kreću četveronoške, licem prema dolje, posebice prilikom izlaska iz prostorije. Također, često su se morali 'ponašati kao stranci', točnije prikazivati kako se pleše, pjeva, pozdravlja ili čak i ljubi na nizozemski način, a prilikom jedne audijencije je sin jednog od trgovaca zamoljen da pjeva strane pjesme za dužnosnike šogunata. Također pojedine audijencije u Edu (nizozemski zapisi ih nazivaju *hofreis*) trajali su satima zbog ispitivanja šoguna o specifičnim događanjima i znanjima o svijetu (usp. Laver 2020: 30-32).

³³ eng. The frequency with which Dutch loanwords are used also decreased. An analysis in 2006 of NINJAL, a large magazine corpus which includes text from advertisements, indicates that French and English loanwords are the most commonly used 'foreign words'. The five most frequently occurring Dutch loanwords were *renzu* ('lens'), *garasu* ('glass'), *bīru* ('beer'), *gasu* ('gas') and *ekisu* ('extract').

Jednom prilikom 1725. zabilježena je audijencija Nizozemaca prilikom koje su bili zatraženi da u palaču donesu stolnjake, vilice, noževe i žlice te jelo i piće kako bi pred šogunom demonstrirali kako jedu i piju. Osim toga sljedećeg su dana prikazivali postupak pripreme fazana i orade te pred šogunom predstavili pripremljene obroke, a tijekom same vladavine Yoshimunea, Nizozemce su nerijetko tražili da prikazuju plesove, pjevanje, načine odijevanja, pisanje na zapadnjački način i još mnogo toga što je interesiralo šogunat (usp. Goodman 2000: 61-62). Ipak mnogo toga ostalo je samo na interesu i nije promijenilo japansku svakodnevnicu što Goodman opisuje na sljedeći način:

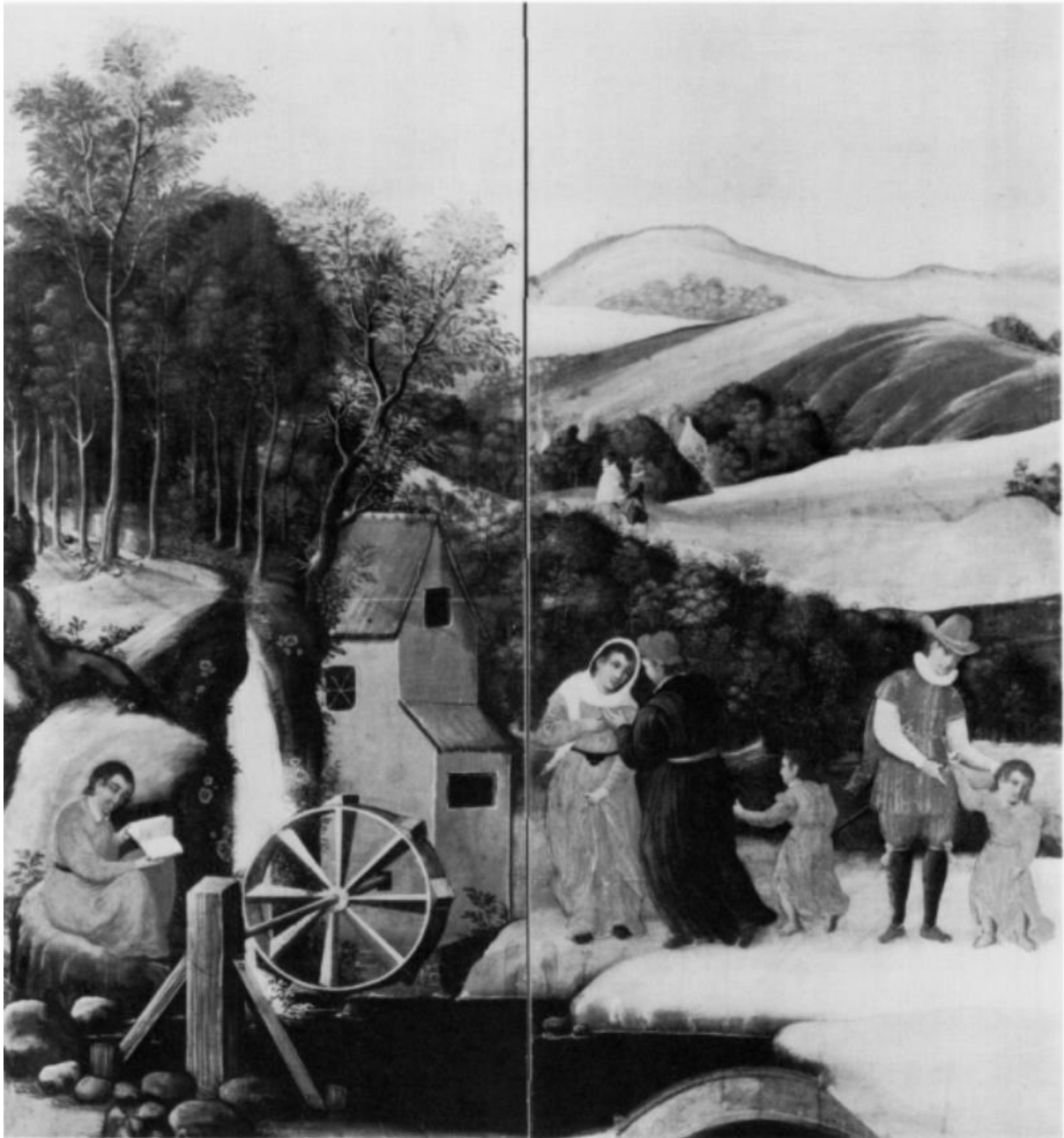
„Tematika je bila izuzetno široka: nizozemska povijest, vladavina sedam pokrajina, naoružanje, valuta, prekomorska trgovina i razlozi za nju, odnosi s Kinom, ubojstva, paljenja, kazne za pljačku, godišnja doba, nova godina, praznici, poljoprivreda, odnosi između zemljoposjednika i seljaka, trgovine, nadnice, robovi, mjesta proizvodnje dijamanata, mjesta proizvodnje raznih tekstila, bojanje otisaka na pamuk, prezimena, crkve, svećenici, pogrebni obredi - sve vrste informacija o nizozemskoj, tj. zapadnoj vladi, običajima i društvu. Iz gore navedenog može se vidjeti koliko je širok bio Yoshimuneov interes za Zapad. Pa ipak, koliko se može utvrditi, on nije ozbiljno pokušao iskoristiti veliki dio raznih informacija koje su po njegovom nalogu dobivene od Nizozemaca, niti je pokazao bilo kakvu sklonost odstupiti od Tokugawine norme u svjetlu informacija dobivenih od zapada (Goodman 2000: 62).³⁴”

Osim kulturoloških razmjena, nizozemski i zapadnjački utjecaj vide se i u japanskoj umjetnosti. Već je bio spomenut motiv Titije, žene Jana Cocka Blomhoffa koji je u tom periodu vršio dužnost čelnika u Dejimi, ali to nije jedini pokazatelj utjecaja na umjetnost. U umjetnosti možemo pratiti cijeli koncept zapadnjačkog utjecaja pod nazivom *namban* (jap. 南蛮³⁵). *Namban* je japanski izraz koji se koristi za opisivanje umjetničkih i kulturnih elemenata koji su bili inspirirani ili povezani s dolaskom europskih trgovaca i misionara u Japan tijekom 16. i 17. stoljeća. *Namban* umjetnost obuhvaća različite umjetničke forme, uključujući slikarstvo, keramiku, i druge obrte, koji su kombinirali japanske i europske motive kao što su prikazi trgovaca, svetaca, oružja, brodova i drugih predmete koji su bili neobični za japansku kulturu

³⁴ eng. The subject matter was extremely broad: Dutch history, the government of the seven provinces, armaments, currency, overseas trade and reasons for it, relations with China, murder, incendiarism, penalties for robbery, the seasons, the new year, holidays, agriculture, relations between landlord and peasant, shops, wages, slaves, places producing diamonds, places producing various textiles, dying cotton prints, surnames, churches, priests, funeral rites - every variety of information about Dutch, i.e. Western government, customs and society. From the above can be seen how wide Yoshimune's interest in the West was. Yet, as far as can be determined, he made no serious attempt actually to utilize much of the miscellaneous information which was acquired from the Hollanders at his behest, nor did he show any inclination to deviate from the Tokugawa norm in the light of information from the West.

³⁵ namban – stranac, zapadnjak

toga vremena. *Namban* prikazuje kulturnu razmjenu između Japana i Europe tijekom tog razdoblja, iako su *namban* elementi obično isprepleteni u japanske stilove i tradiciju zbog politike izolacije koju je Japan kasnije provodio tijekom *sakoku* razdoblja (usp. St. Louis Art Museum 90-92).

Slika 4 - Europska žanr-scena s vodenicom

4.2.1.4. Utjecaj na znanost i obrazovanje

Interes Japana za određene aspekte života doveo je do raznolikih priljeva predmeta, djelatnosti, tehnologija flore i faune i dr. na područje otočja. Jedan od većih interesa Japanci su imali u području astronomije, astrologije i proučavanja vremena i kalendara. Šogun Yoshimune prilikom audijencija između 1717. godine ispitivao je o astronomskim izračunima i korištenju astrolaba³⁶, 1718. ispitivanje se odnosilo na položaj južnog pola i nebeskih tijela na koja tadašnji nizozemski uzvanici nisu imali točan odgovor i znanje. Ipak 1719. na audijenciju su poslana 2 astronoma kako bi šogunu mogli odgovoriti na tražena pitanja. Kasnijih godina (između 1735. i 1745.) šogun je od Nizozemaca zahtijevao teleskop i kvadrant³⁷ kao darove i sve više informacija o astronomiji i kalendaru mjesečevih mijena te kometima. Osim astronomije i kalendara, Japanci su pokazali interes za mjerenjem vremena stoga je 1734. od urara Anthonijna Kluijta da dođe na audijenciju i donese nekoliko primjeraka satova za šoguna. Uz pitanja o položaju nebeskih tijela, zvijezda i vremenskih mijena, Japance je zanimao i zemljopisni položaj drugih gradova i zemalja stoga je 1716. godine Simonsz Van der Werff kroz nekoliko dana audijencije pomagao Japancima istaknuti i zapisati imena pojedinih geografskih prostora, imena gradova i mjesta na karti Europe koju je imao sa sobom te na taj način predstavio Japancima pregled zemljopisnog prostora Europe (usp. Goodman 2000: 52-55). Goodman dalje bilježi različite interese na područjima flore i faune te borilačkih i vojnih vještina. Šogun je 1721. godine zatražio osobu koja bi mogla demonstrirati pucanje iz pištolja istovremeno jašući na konju i zatražio je primjerak zapadnjačke kacige i oklopa te osobu koja bi pokazala kako se isti oblači i nosi pa je 1723. godine prilikom audijencije Gerardus Bernardus Visscher uz asistenciju Willema Ketelaara obukao zapadnjački oklop i nekoliko puta prošetao po sobi demonstrirajući ga. Jahanje je šogunu također bila važna vještina pa su Nizozemci, po zahtjevu šoguna, uvezli otprilike 30-ak zapadnjačkih konja i doveli majstore jahanja kako bi podučavali Japance o zapadnjačkom načinu jahanja (usp. Goodman 2000: 56-58). Osim konja tijekom vladavine šoguna Yoshimunea uvezeno je drugih životinjskih vrsta. Šogun je bio iznimno znatiželjan u vezi imena životinjskih vrsta koje su bile zapisane u Johnstonovoj knjizi životinja koju su Nizozemci prethodno poklonili šogunu. Osim toga, šogun

³⁶ astrolab - sprava koja je od antike do renesanse služila kao instrument za mjerenje altitude nebeskih tijela, kao pomagalo za grafičko rješavanje zadataka iz sferne astronomije (predviđanje položaja Sunca, Mjeseca, planeta i zvijezda bez računanja) i kao učilo u poduci iz astronomije - <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=4314>

³⁷ kvadrant - Astronomski instrument rabljen od antičkoga doba za mjerenje astronomske visine objekata na nebeskoj sferi i njihova razmaka; sastojao se od graduirane četvrtine kruga i vizirne linije. - <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34846>

kao strastveni lovac, tražio je da se uvezu i lovački psi, a nakon inicijalnog uvoza 1717. godine šogun je u još nekoliko navrata zatražio uvoz lovačkih pasa s kojima je bio izuzetno zadovoljan i impresioniran. Nizozemski trgovci su bili svjesni lovačkih i vojnih preferencija šoguna pa se prema zapisima Nizozemaca daje uvid da su ukupno 24 psa i 27 perzijskih i arapskih konja uvezeni za Yoshimunea, što je šogunu pridonosilo održavanju vojne prirode svoje vlade (usp. Chaiklin 2014: 14-15). Uz lovačke pse šogun je zatražio i sokolove za lov te poduku u sokolarstvu. Već spomenuta Johnstonova knjiga životinja bila je neiscrpan izvor zanimanja šogunata za zapadnjačke vrste životinja pa su 1717. u skladu s naredbama šoguna uvezene cibetke kazuare, paunovi, nojevi, purani, are, javanski vrapci, crne kokoši i mnoge druge vrste (usp. Goodman 2000: 59-60). Laver ovaj popis uvezanih životinja nadopunjuje devama, konjima, magarcima, tigrovima, volovima, vodenim bivolima, rijetkim i egzotičnim pticama koje su Nizozemci poklanjali i po narudžbi donosili šogunu Tokugawi koji je tim darovima želio pokazati raskoš i moć dvora (usp. Laver 2020: 50-51). Općenito, konji, psi i jastrebovi cijenili su se jer su se smatrali izrazom dominacije nad prirodnim svijetom i kao izrazi vojne vještine i snage vladajuće moći (usp. Chaiklin 2014: 6-7). Ove životinje činile su najveći broj i najdosljedniji tip živih darova koje su nizozemski trgovci davali japanskim dužnosnicima. Nadalje, zapadno znanje u znanosti, brodogradnji, vojnoj tehnici i oružju pomoglo je Japanu da razvije modernu vojnu moć u Aziji, kasnije, u dvadesetom stoljeću. Japanska materijalna i intelektualna kultura, točnije razvoj tehnologija vezanih uz vodenu, električnu, parnu tehnologiju itd. Japanci su pristupili modernizaciji posebno u političkom i ekonomskom smislu, a kroz taj ekonomski rast i razvijanje poljoprivrednog sustava su ujedno ojačali životni standard u Japanu, dok je tehnologija također pomogla u stvaranju profitabilnih proizvoda za Japan. (usp. Tantri 2012: 154-155).

4.2.1.5. Utjecaj na medicinu

Prema Goodmanu, jedan od najjačih utjecaja Nizozemci su imali na japanski razvitak na području medicine, medicinskog vokabulara, medicinskih procedura i preparata. Isto potvrđuje i Joby navodeći da je “više od tisuću prijevoda napisanih pod utjecajem nizozemskih učenja ili *rangakua* u periodu vladavine Tokugava, a otprilike pola tih prijevoda doticalo se medicine (Joby 2021: 271)”. Na redovnim posjetim šogunatu, posebice nakon preseljenja u Dejima, Nizozemci su najčešće bili traženi da dijele znanje i zapise o zapadnjačkoj medicini, a ponekad bi trebali i demonstrirati liječenje neke bolesti ili medicinskog slučaja. Interpretatori zaduženi za prevođenje i pomoć oko nizozemskog jezika u slučaju medicinske razmjene nerijetko su bili

i sami praktičari medicine. Prva skupina liječnika-tumača koji su se koristili znanjem zapadnjačke medicine zvala se *Kasuparuryu* (hrv. Casperov stil), a sastojala se od tumača i učenjaka koji su djelovali u Nagasakiju ili u Edu pod vodstvom Caspera Schambergera koji je u Japanu boravio između 1649. i 1651. godine (usp. Goodman 2000: 37-38). Ruku pod ruku s medicinom istraživao se i biljni svijet, posebice botanika vezana uz medicinsko bilje. U vrijeme šoguna Yoshimunea stoga je napravljen medicinski biljni vrt gdje su se uzgajale istočnjačke i zapadnjačke biljke, a svake godine japanski bi liječnici posjećivali Nizozemce u Nagasakiju kako bi učili o tehnikama vezanim uz medicinu i medicinsko bilje (usp. Goodman 2000: 58). Laver u svom tekstu opisuje korištenje bezoara u medicinske svrhe. Naime u zapisima dnevnika iz 17. stoljeća spominje se kamenje bezoara što su zapravo mase koje su se mogle pronaći u želucima koza te se vjerovalo da imaju ljekovita svojstva, posebice kao protuotrov te su izvrsno poslužili kao vrijedni darovi Japancima koji su ih konstantno tražili (usp. Laver 2020: 41-43).

4.3. Položaj Nizozemske u periodu ponovnog otvaranja Japana

Iako je šogunat držao zatvorene granice za ostale zemlje duže od 200 godina, 1853. godine ipak su morali popustiti pod pritiscima zapada koji su s razvijenim tehnologijama i konstrukcijama bili prijetnja Japanu i njegovoj industriji i mornarici kojoj je trebala modernizacija kako bi mogla donekle konkurirati ostalim državama. Pod takvim prijetnjama Japan je morao ponovno otvoriti granice i mogućnosti za suradnju s ostalim državama svijeta što je značilo da od 1853. godine Nizozemska više nije bila pod privilegijom jedine zemlje s povlasticama suradništva i trgovine s Japanom. Osim gubljenja povlaštenosti u Japanu, Nizozemska u ovom periodu nije više bila toliko dominantna zemlja što nije išlo u prilog popularnosti Nizozemaca u Japanu. Kako bi se donekle zadržali kao bitni saveznici s Japanom, Nizozemci su se okrenuli savjetničkim odnosima s Japanom kako bi bili poveznica između modernizacije i Japana. Uz to su im predstavili i novi ratni parobrod *Soembig* kao prikaz i dalje dobrog statusa Nizozemaca u svijetu i kao poklon za daljnje dobre trgovačke i političke odnose, a Japan je zatim od Nizozemske naručio isporuku dodatnih 6 brodova koji su dostavljeni 1855. godine uz nekoliko službenika koji su podučavali razne predmete u Nagasakiju kao na primjer matematika, medicina i jedrenje. Pored toga, Nizozemci su u Japanu izgradili i prvo zapadnjačko brodogradilište i tvornicu parnih strojeva u Japanu gdje su Japanci mogu izučavati i proizvoditi vlastite parobrode, a kasnije je to brodogradilište, pod nazivom *Mitsubishi*, postao jedno od najvažnijih središta japanske brodogradnje (usp. Klos i Derksen 2016: 13). Nadalje, na Japan se nije vršio pritisak samo izvana već i unutar same zemlje što je dovelo do unutarnjih

sukoba i u konačnici do Revolucije Meiji 1868. godine kada je srušen šogunat Tokugawa i vlast je preuzeo car Mutsuhito koji usvojio je vladarski naziv Meiji (po kojem je i navedena revolucija dobila ime), što znači "prosvijećen vladar", a sam period označava prekretnicu u Japanu i okretanje prema modernizaciji zemlje u svim njenim aspektima, a u toj modernizaciji pomogla je i Nizozemska ustupljivanjem svojih znanja (usp. Meiji Restoration³⁸).

4.4. Nizozemska i Japan tijekom i nakon Drugog svjetskog rata

Drugi svjetski rat odvijao se u periodu između 1941. i 1945. godine i jedini je period u kojem Nizozemska i Japan nisu bili u prijateljskim odnosima. Prema informacijama koje navode Klos i Derksen, Japan je za ratovanje želio sebi priskrbiti sirovine (na primjer: naftu, gumu i začine) i osnovati takozvanu *Veliku istočnoazijsku sferu zajedničkog prosperiteta*³⁹ pa je izvršio vojnu intervenciju na nizozemske kolonije istočne Indonezije. Nakon dvomjesečne borbe, 10. siječnja 1942. godine, Nizozemska je poražena, a otprilike 40 000 nizozemskih vojnika zarobljeno je i odvedeno u zatvoreničke i radničke kampove diljem Japana. Pobjeda Japana nad Nizozemskom na indonezijskom području bio je veliki udarac na nizozemsku reputaciju kao velike kolonijalne sile, a za indonezijsko područje to je označilo početak puta prema vlastitoj nezavisnosti. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, u periodu između 1945. i 1952. godine, između Japana i Nizozemske nema nekih formalnih odnosa već se obje zemlje okreću vlastitim oporavcima i obnovi pojedinih međunarodnih odnosa. Početak obnove odnosa između Japana i Nizozemske dogodio se potpisivanjem *Sporazumom Yoshida-Stikker* 1950. godine kada su, tijekom Korejskog rata, Sjedinjene Američke Države imale interes u savezu s Japanom protiv komunističkog ustroja u Aziji, a nizozemska vlast u tom je periodu podržavala američku politiku i istovremeno obnavljala vlastiti odnos s Japanom. No, iako je sporazum potpisan 1950. godine, prošlo je nekoliko godina prije nego li je isti usvojen i primijenjen. Nadalje, u periodu između 1951. i 1956. godine vodili su se razni politički i trgovački sastanci i razgovori između Japana i Nizozemske, a bitan događaj 1956. godine bila je prva odrađena trgovina između ove dvije zemlje (nakon perioda neprijateljskih odnosa) koju je za Nizozemsku vodio ministar Nizozemskih ekonomskih poslova, Johannes Marten den Uyl i nakon toga organizirao posebnu komoru za odnose i poslove s Japanom. Nizozemsko-japanska veza do danas se održava u prijateljskim odnosima, tako je 2000. godine obilježena je i 400-ta godišnjica kroz

³⁸ https://www.worldhistory.org/Meiji_Restoration/

³⁹ eng. Greater East Asia Co-prosperity Sphere

razne komemorativne događaje organizirane od obje zemlje, a 2009. godine obilježila se 400-ta godišnjica komercijalne/poslovne veze između Japana i Nizozemske na kojoj je prisustvovao, pozvan od strane japanske vlade, tadašnji predsjednik nizozemske vlade Jan Peter Balkenende (usp. Klos i Derksen 2016: 14-15).

5. Materijalna ostavština prema Klosu i Derksenu

Marike Klos i Leon Derksen kroz svoju su knjigu “Shared cultural heritage of Japan and the Netherlands” predstavili vremenske i geografske podatke odnosa ovih dviju zemalja kroz svaku etapu povijesti nizozemske djelatnosti na tom području i naveli nizozemsku materijalnu ostavštinu na japanskom otočju koju je moguće pronaći i danas. Također, posebice bitan dio je istraživanje ovih dvaju autora koji su provjeravali ostavštinu u nekoliko kategorija kao što su: građevinska ostavština, maritimna/pomorska baština i muzejska/arhivska ostavština koja uključuje predmete, pisane dokumente i zapise o nematerijalnim baštinama. Nadalje, svoje su istraživanje podijelili po vremenskim periodima i u konačnici predstavili rezultate u sedam kronoloških tematskih cjelina pod sljedećim naslovima:

1. Liefde. Početak nizozemsko-japanskih odnosa (1600. - 1609.)
2. Nizozemsko-japanski odnosi kroz nizozemski trgovački centar u Hiradou (1609. - 1641.)
3. Nizozemsko-japanski odnosi kroz nizozemski trgovački centar u Dejimai, Nagasakiju (1641. - 1853.)
4. Uloga Nizozemaca tijekom *bakumatsu* ere (1853. - 1867.)
5. Uloga Nizozemaca tijekom japanskog Carstva (1868. - 1941.)
6. Nizozemsko-japanski odnosi tijekom Drugog svjetskog rata (1941. - 1945.)
7. Nizozemsko-japanski poslijeratni odnosi (1945. - danas)

Prateći ovakvu kronološku tematizaciju analiza materijalne i nematerijalne ostavštine dobiva detaljan pregled u povijesnom i geografskom aspektu (usp. Klos i Derksen 2016: 10-15). Analizu provedenog istraživanja predočit će se također kroz iste povijesne kategorije, također radi cjelovitosti presjeka podataka.

5.1. Ostavština razdoblja prvih kontakata (1600. - 1609.)

Ostavština ovog vremenskog razdoblja izuzetno je oskudna i većinski se odnosi na spomen preživjelih mornara s broda *Liefde* u obliku imena ulica, lokacija, spomenika ili samo kroz spomen imena u raznoj arhivskoj dokumentaciji. U kategoriji arhitektonske ostavštine nažalost zasad nije pronađeno ništa iz ovog razdoblja. Od pomorske ostavštine također nije ostalo mnogo materijalne baštine s obzirom na to da je sam brod *Liefde* bio izgubljen u tajfunu *Uraga* i ostaci nisu pronađeni, a ideje projekata i programa za istraživanje i pronalazak broda i njegovih ostataka još uvijek su samo u razradi bez konkretnih akcija. Od spomenute dokumentacije koja bilježi imena i pojedine događaje ovog razdoblja, u muzeju se od materijalnih predmeta nalazi samo drvena skulptura koja je bila dio broda *Liefde*, ali nije zabilježeno kada i zašto je sama skulptura bila s broda. Kroz provjeru s nizozemskim stručnjacima, potvrđeno je da skulptura predstavlja Erasmusa, poznatog nizozemskog učenjaka i humanista, a skulptura se danas čuva u Nacionalnom muzeju u Tokiju (usp. *ibid.*: 17-19).

Slika 5 - drvena skulptura Erasmusa

5.2. Razdoblje trgovine u Hiradou (1609. - 1641.)

Kao što je spomenuto u dijelu pregleda povijesti nizozemsko-japanske trgovine, Nizozemci u ovom razdoblju grade spremišta i druge građevine prateći razvoj trgovinskih odnosa s Japanom. Iz tog razloga, nije iznenađujuće da iz ovog perioda, za razliku od prethodnog, postoje arhitektonski ostaci koji su očuvani i nalaze se iznad ili u zemlji, a većina arhitekturne ostavštine nalazi se na sjevernom dijelu zaljeva Hirado. Jedan od njih je *Oranda hei* (jap. オランダ塀⁴⁰ 塀⁴¹), u prijevodu Nizozemski zid, kamena je konstrukcija približne dužine 30 i visine 2 metra koja je jednim dijelom odvojena i dio nekadašnje nizozemske rezidencije u Hiradou (usp. ibid: 24).

Slika 6 - Oranda hei

Uz to sačuvana su i dva bunara *Oranda ido* (jap. オランダ井戸⁴²) izgrađeni od klesanog kamena na nekadašnjim prostora nizozemskih lokaliteta, jedan od bunara je okruglog, a drugi četvrtastog oblika, a oba su približno širine dva i dubine osam metara. Druge dvije strukture iz ovog razdoblja, *Oranda futo* (jap. オランダ埠頭⁴³) i *Oranda kaidan* (jap. オランダ階段⁴⁴) smještene su u blizini vode i služile su za prijenos robe te se vjeruje da su strukture predstavljale

⁴⁰ jisho- rječnik japanskih riječi - Oranda - hrv. Nizozemska - <https://jisho.org/search/oranda>

⁴¹ jisho- rječnik japanskih riječi - hei- hrv. zid- <https://jisho.org/search/hei>

⁴² jisho - rječnik japanskih riječi - ido - hrv. bunar - <https://jisho.org/search/ido>

⁴³ jisho- rječnik japanskih riječi - futo - hrv. pristanište - <https://jisho.org/search/futo>

⁴⁴ jisho - rječnik japanskih riječi - kaidan - hrv. stepenište - <https://jisho.org/search/kaidan>

nizozemsko brodsko pristanište. Kameni most *Saiwai bashi* (jap. 幸橋⁴⁵), Most sreće, još poznat i kao Nizozemski most, odnosno, *Oranda bashi* (jap. オランダ橋) prvi je kameni most u Japanu koji je izgrađen građevinskim tehnikama koje su došle iz Europe te se pretpostavlja da je most djelomično izgrađen kamenom koji je uzet iz srušenih nizozemskih kamenih skladišta, ali to nije u potpunosti potvrđeno kao istinito (usp. *ibid*: 25-27).

Slika 7 - Saiwai bashi/Oranda bashi

Osim mosta, ostaci bunara na nekadašnjem prostoru nizozemskog dijela zaljeva i otočić Yokoshima (nekad zvan *Companie's eijlant* (hrv. Kompanijin otok) su dvije arhitektonske strukture koje su izgrađene u europskom stilu i povijesno povezane s Nizozemcima i njihovim boravkom na tom prostoru, ali zasad nisu potvrđeni kao direktna ostavština Nizozemske istočnoindijske kompanije. Od ostalih pomorskih ostataka pronađeni su temelji nekoliko skladišta izgrađenih tijekom razdoblja nizozemske trgovine u Hiradou, a na jednom je pronađena i uklesana godina 1637., s obzirom na to da su japanski službenici, po službenim naređenjima, uništili ta skladišta s ciljem da trgovinu s Nizozemcima presele u Dejimu nisu pronađeni ostaci cijelih građevina već je 2011. godine sagrađena rekonstrukcija koja danas predstavlja muzej posvećen Nizozemskoj istočnoindijskoj kompaniji i periodu odnosa s Nizozemskom u Hiradou. Također, moguće je pronaći i rekonstrukciju morskog zida na pristaništu, a pronađen je i kameni temelj, u europskom stilu, za koji se smatra da je bio dio rezidencije François Carona, čelnika Nizozemske istočnoindijske kompanije. Osim

⁴⁵ jisho - rječnik japanskih riječi - saiwai - hrv. sretan - <https://jisho.org/search/saiwai>

⁴⁶ jisho - rječnik japanskih riječi - hashi/bashi - hrv. most - <https://jisho.org/search/bridge>

građevinskih ostataka pronađena su i dva metalna sidra za koja se vjeruje da su nizozemskog porijekla, ali zasad još nije točno potvrđeno (usp. Klos i Derksen 2016: 30-31).

5.3. Razdoblje trgovine u Nagasakiju (1641. - 1853.)

Nakon protjerivanja katoličanstva s japanskih područja, Nizozemci su bili jedini koji su i dalje imali dozvolu trgovati s Japanom, ali pod strogim pravilima i ograničenjima. Kao što je već bilo spomenuto, Nizozemci su bili preseljeni na mali umjetni otok Dejima koji se nalazi uz grad Nagasaki gdje im je trgovina i kretanje općenito bilo strogo ograničeno na otok.

Danas je Dejima pod snažnim urbanim utjecajem obližnjeg Nagasakija, a ostaci nekadašnjeg nizozemskog stožera smatraju se važnom kulturnom baštinom te se restauratorske institucije trude očuvati što je više moguće ostavštine tog razdoblja. Neki od monumenata koji se čuvaju su i pronađeni grobovi koji su se kroz aktivnosti restauracijskih projekata očuvali s izvornim natpisima. Na očuvanom groblju nalazi se 41 spomenik, a najstarije datirani je iz 1778. godine te je ujedno i najstariji zapadnjački spomenik u Japanu i pripada Hendriku Duurkoopu, nizozemskom kapetanu, a zanimljivo je na spomeniku pronaći suptilne kršćanske simbole usprkos tadašnjem zakonu koji je branio kršćanstvo (usp. Klos i Derksen 2016: 37-40). Pomorska baština uključuje rezidenciju kapetana i dva kamena skladišta izgrađene u europskom stilu pod nazivima *De Lelie* i *De Doorn* te su temelji ovih građevina očuvani kao dio temelja muzeja, ali pod staklenim podom kako bi se istovremeno očuvao izvorni temelj i dao potpuni doživljaj posjetiteljima. Nadalje, van muzeja moguće je pronaći i dva topa koji nose logo Nizozemske istočnoindijske kompanije i oznaku "A" što je bila oznaka amsterdamskog ogranka Nizozemske istočnoindijske kompanije. Poseban materijalni ostatak iz ovog perioda je veliki brončani kandelabar⁴⁷ kojeg su, 1643. godine, Nizozemci (Nizozemska istočnoindijska kompanija), uz mnoge druge bogate darove, poklonili šogunu Tokugawa kako bi ga nagovorili da oslobodi tada zatočene Nizozemce koji su bili uhićeni zbog usidranja i opskrbljivanja broda hranom i vodom u drugoj pomorskoj luci, a u ovom periodu bilo je strogo zabranjeno nizozemskim flotama da prilaze bilo kojoj luci osim predodređenog

⁴⁷ kandelabar - ukrašeni višekraki drveni ili metalni stalak za svijeće u crkvama, dvoranama, raskošnim stubištima - <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=68944>

Nagasaki. Također, razni manji predmeti, umjetnine i dokumenti ovog razdoblja čuvaju se u muzejima i restauracijskim institucijama, pa je u navedenima moguće pronaći porculanskog posuđa, namještaj, ručno oružje, svijećnjake, umjetničke slike, rječnike i druge predmete ovog razdoblja (usp. *ibid*: 37-45).

Slika 8 - brončani kandelabar

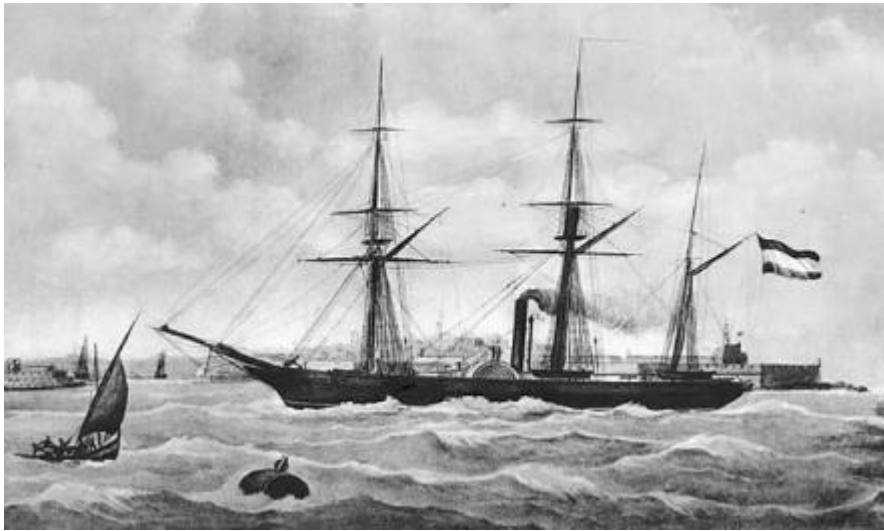
5.4. Bakumatsu era (1853. - 1868.)

Razdoblje 19. stoljeća generalno je obilježeno tehnološkim i industrijskim razvicima, a neki od već spomenutih su otvaranja velikih industrijske tvornica i stalno razvijanje parnih strojeva i parobroda. Interes za praćenjem europskih industrijskih trendova nije zaobišao ni Japan koji je

on Nizozemske naručio parne brodove, a i dopustili su Nizozemcima da tvornice i različite strojarske radnje otvaraju na njihovom području. Ipak, građevinska ostavština nizozemskih tvornica i radnji nije u potpunosti opstala osim na pojedinim umjetničkim slikama koje su prikazivale navedene građevine. Ostaci jedne građevine, danas su, dio Mitsubishi muzeja, a radi se o brodogradilištu i tvornici parnih strojeva pod nazivom *Het fabriek voor het stoomwezen*⁴⁸. Tvornica je izgrađena na inicijativu nizozemskog časnika Hendrika Hardesa 1861. godine na obalama Nagasakija, a djelatnost je pala osnivanjem tvrtke Mitsubishi koja je preuzela monopol nad brodogradnjom u Nagasakiju. Ipak, današnji Mitsubishi muzej je izgrađen na nekadašnjim ostacima brodogradilišta i tvornice pa se stoga može smatrati određenom kulturnom građevinskom, ali i pomorskom ostavštinom. Već istaknuto, ovo je razdoblje razvijanja parnih strojeva i time i parobrodova koje su Japanci naručivali od Nizozemaca za ojačavanje svojih pomorskih trupa. Najveći drveni borbeni parobrod, pod nazivom *Kaiyo Maru*, Nizozemci su izradili 1865. godine i isporučili Japancima. Ovaj parobrod bio je jedan od sedam parobroda koji su sudjelovali u građanskom ratu *Bonsshin Sensō* koji je trajao od 1868. do 1869. godine i rezultirao u konačnici *Meiji revolucijom*. Parobrod je nažalost bio uništen u tajfunu 15. studenog 1868. godine što je bilo izrazito demoralizirajuće u bitkama građanskog rata jer najveći parobrod, koji se smatrao simbolom premoći, nije mogao sudjelovati pa nije iznenađujuće da je japanska imperijska mornarica odnijela pobjedu u važnoj bitci kod Hokkaida. Ostaci parobroda pronađeni su 1968. godine, ali nažalost nisu mogli biti izvađeni i revitalizirani zbog manjka sredstava, stoga je samo nekoliko predmeta bilo uspješno izvučeno. Ponovno vađenje započelo je tek 1975. godine, a do potpunog izvlačenja parobroda trebalo je punih deset godina zbog toga što je ovakav pothvat bio ujedno i prva japansko podvodno arheološko iskopavanje. Sama rekonstrukcija parobroda *Kaiyo Maru* završena je 1990. godine i danas se nalazi na pomorskom pristaništu *Esashi* gdje je parobrod izložen kao prikaz pomorske ostavštine. Još jedan brod, naručen od Nizozemaca 1853. i isporučen 1860. godine, je i *Kanrin Maru* koji je također sudjelovao u spomenutom građanskom ratu *Bonsshin Sensō*. Nakon građanskog rata parobrod je prešao u službu imperijalne mornarice, ali je brod uništio tajfun 1871. godine i nažalost olupine broda još uvijek nisu pronađene. Međutim, 1984. godine, pronađeno je sidro koje je pripadalo parobrodu *Kanrin Maru*, a tijekom istraživanja morskog dna 1990. godine pronađeni su i metalni ostaci. Nažalost, zasad nema aktivnih projekata koji bi se bavili daljnjim istraživanjem i traženjem ostataka ovog parobroda. Nadalje, nizozemski parobrod *Soembig* bio je dio nizozemske kraljevske mornarice,

⁴⁸ hrv. Tvornica za parne strojeve

ali je 1855. godine poklonjen Japanu kao simbol dobrih odnosa te je preimenovan u *Kanko Maru*. Parobrod je poklonjen Japanu u periodu japanskog otvaranja prema zapadnim zemljama u svrhu očuvanja nizozemsko-japanskih odnosa jer su i sami Nizozemci shvatili da će otvaranjem granica imati jaku konkurenciju na japanskom području. Brod je služio za obuku mornara do kraja *Meiji revolucije* nakon koje je prešao u službu japanske imperijalne mornarice i u konačnici je maknut iz uporabe 1876. godine. (usp. Klos i Derksen 2016: 49-55)

Slika 9 - prikaz broda Kanko Maru

5.5. Japansko Carstvo (1868. - 1941.)

Japansko Carstvo svoju je ponovnu otvorenost prema zapadnim zemljama koristilo za priljev znanja, učenja i novih tehnologija. U ovom razdoblju nekolicina nizozemskih inženjera predstavilo je i sudjelovalo u projektiranju rješenja za Japan te su predstavili hidrauliku i razna slična mehanička učenja što je dovelo do razvitka sustava navodnjavanja, kanala, tunela, luka, brodogradilišta i sličnih građevina. Prva prepreka nizozemskim inženjerima bio je nedostatak standardnog mjerila za razinu vode, stoga su Nizozemci predstavili Japancima službena mjerenja, a dva fizička mjerila, *Iinuma* i *Horie* mjerilo, mogu se fizički pronaći i danas. *Iinuma* se nalazi rijeci Tone u blizini grada Choshija, a *Horie* se nalazi u svetištu *Seiryu* u gradu Urayasu. Još jedno mjerilo, napravljeno je po uzoru na *Iinuma* mjerilo, nazvano *Tokyo Peil* kasnije je preimenovano u *Japan Standard*, a danas se nalazi kao materijalni spomenik na 24 414m nadmorske visine u Nagatachōu, distriktu Tokya. Nizozemsko znanje o rješavanju problema s vodom izuzetno je dobro došlo gradu Nagoya koji se kroz povijest borio s okolnim vodama i poplavama. Nizozemac Johannes de Rijke predstavio je projekt koji bi Japancima pomogao riješiti problem prelijevanja rijeka na tom području, a radovi na projektu završili su

1912. godine kada su tri rijeke (Kiso, Nagara i Ibi) razdvojene u donjem dijelu delte rijeke Kiso. Nadalje, tijekom razdoblja *Meiji* pojačao se i promet japanskim rijekama pa je tako porasla i potreba za novim rješenjima za riječni promet u Japanu. Nizozemac Rouwenhorst Mulder tako je 1888. godine predstavio i nadgledao projekt izgradnje kanala na rijeci Tone koji je olakšao prometovanje tom rijekom kojom je u tom periodu prometovalo i do 100-njak brodova dnevno. Nadalje, Cornelis Johannes van Doorn zamoljen je od strane vlade *Meiji* da projektira sustav navodnjavanja doline Asaka. Van Doorn je projektirao kanal Asaka koji je iz jezera Inawashiro navodnjavao dolinu Asaka, a sam projekt je kasnije bio temelj drugih projekata sustava navodnjavanja u Japanu. Također, nizozemsko inženjerstvo vidljivo je i na rijeci Kitakami u Ishinomakiju gdje je sagrađena posebna brana na vrhu kanala koji je bio spojen na navedenu rijeku i jedan je od najbitnijih i najstarijih ostataka nizozemskog civilnog inženjerstva u Japanu. Os građevinsko-pomorskih ostataka bitno je spomenuti i luku i lukobran⁴⁹ Mikuni u blizini rijeke Kuzuryu čije dno je bilo muljevito i luka je zbog toga u početku tonula i bila sve manje pristupačna brodovima. Iz tog razloga vlada *Meiji* zamolila je nizozemskog inženjera Georgea Arnolda Eschera za pomoć u izgradnji bolje pristupačnosti luke. Kroz ojačavanje i povećanje konstrukcije ova je luka postala pristupačnija brodovima, a time i ponovno obnovila svoju funkciju. Vlada *Meiji* je, nizozemske inženjere Georgea Arnolda Eschera i Johannisa de Rijkea, unajmila i za obnovu luke u Osaki kako bi mogli pristajati veliki parobrodi, a dodatan cilj bio je i gradnja kanala između Osake i Kyota koji bi povezao prometovanje između ova dva grada. Povezanost je uspostavljena izgradnjom posebne brane koja je štitila od erozije tla, zbog koje je korito rijeke bilo preplitko za kretanje parobrodova, i obnovom vegetacije u planinskom predjelu rijeke, a obje su se mjere pokazale uspješnima u sprečavanju erozije tla i time omogućili bolju pokretljivost brodova. Osim toga, po uzoru na nizozemske kanale uz rijeku Rajnu, planirani su i kanali s priljevom vode kako bi rijeka Yodo, koja je povezivala Osaku i Kyoto, čak i tijekom sušnog razdoblja imala priljev vode dovoljan za manje parobrode, a kanalima su istovremeno pojačali sigurnost područja oko rijeke Yodo od poplava tijekom obilnih kišnih razdoblja. Nizozemski polderi također su zainteresirali japansku vladu zbog potrebe za proširivanjem kopna na području jezera Kojima, a za to su se obratili nizozemskom inženjeru Anthonieu Rouwenhorstu Mulderu koji je kroz svoj plan od tri poldera proširio područje za dodatnih 5 000 hektara zemlje. Od ostale građevne baštine spominju se glavna vrata svetišta Oyama u Kazanawi čija je arhitektura mješavina kineskog,

⁴⁹ lukobran - nasip od kamena ili od betonskih blokova koji štiti luku od valova - <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37508>

japanskog i europskog stila, a dizajnirao ih je nizozemski arhitekt H. Holtman, a vrata su ukrašena posebnim nizozemskim vitrajem⁵⁰ te su služila kao svjetionik japanskim brodovima i smatra se da je to prvi poznati svjetionik u Japanu (usp. *ibid.*: 57- 63).

Slika 10 - vrata svetišta Oyama

Johannis de Rijke dizajnirao je za Japan vrata brane kao spojnicu između rijeka Kiso i Nagara i time uspostavio dodatnu povezanost za brodove između puteva tih dviju rijeka. Još jedan od zahtjeva vlade *Meiji* za Anthoniea Rouwenhorsta Muldera bila je procjena i plan za obnovu luka u Kumamoto-kenu. Mulder je predložio i isplanirao obnovu luke u Misumiju, a danas je ta luka jedina koja je ostala netaknuta i u potpunosti je autentična periodu *Meiji*. Brana na rijeci Otani sagrađena je prema planu i projektu Johannisa de Rijkea u svrhu sprječavanja erozije na rijeci Otani, a prema tom uzoru gradnje japanski su inženjeri gradili i druge brane s tom svrhom. Danas je brana na rijeci Otani, iako u skraćeno izdanju, jedina opstala građevina sa svrhom sprječavanja erozije. Za kontrolu od poplava u području rijeke Jyouganji ponovno je pozvan Jogannis de Rijke koji je kroz instalaciju 12 uporišta duž agrarne kanale proširio tok rijeke i time spriječio poplave na tom području. Od pomorske ostavštine spominje se i *Kisogawa Maru*, usisni bager na paru koji je iz Nizozemske naručio sam Johannis de Rijke za potrebe radova na rijeci Kiso, ali nažalost se ne zna gdje je stroj završio niti je kasnije pronađen već o njemu postoje samo službeni zapisi (usp. *ibid.*: 54-67).

⁵⁰ vitraj - slikarska tehnika u kojoj se prema predlošku realizira kompozicija s pomoću raznobojnih staklenih pločica međusobno povezanih olovnim okvirima - <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64929>

5.6. Razdoblje nizozemsko-japanskih odnosa tijekom Drugog svjetskog rata

Kao što je već bilo spomenuto, ovo je jedino razdoblje neprijateljskih odnosa između Nizozemske i Japana. U ovom razdoblju spominju se samo zarobljenički kampovi u različitim mjestima u Japanu i radnički rudnici u kojima su na rad bili prisiljeni zarobljenici, pa iz tog razloga nema zapisa niti ostataka neke građevinske niti pomorske baštine (usp. *ibid*: 68-69).

6. Nizozemsko-japanski odnosi danas

Na japanskom otočju i dalje možemo pronaći događaje, atrakcije i spomenike koji nisu nužno potekli iz razdoblja trgovinskih odnosa, već su donirani Japanu nakon tog perioda, ali ipak odražavaju duboku povijesnu povezanost i kontinuirane veze između ove dvije zemlje. Pomoću interaktivne karte dostupne putem Ambasade Kraljevine Nizozemske u Japanu⁵¹, moguće je istražiti i saznati više o nekim od tih značajki (uglavnom turističkim destinacijama i atrakcijama), što pruža uvid u nizozemsko-japanske odnose kroz aspekte kulture, sporta i umjetnosti. Nizozemske atrakcije u Japanu su zanimljivi kulturni elementi ili lokacije koje reflektiraju nizozemsku kulturu ili povijesne veze između Nizozemske i Japana, a neki od primjera navedenih su tematski parkovi: Holland Village, Huis ten Bosch, Park mira u Nagasakiju, park Eigenzan, park tulipana u Kamiyubetsuu, zatim muzeji, koji sadrže kolekcije umjetničkih i povijesnih predmeta koji su ostali iz perioda nizozemsko-japanskih odnosa ili su donirani od strane Nizozemske, kao što su Muzej povijesti i kulture Nagasakija i Gradski muzej Kobe, pored spomenutih znamenitosti, simbola i događaja, japanski muzeji također često čuvaju značajne umjetničke kolekcije i djela poznatih nizozemskih slikara poput Vincenta van Gogha, Rembrandta van Rijna, Jana van Goyena, Hendricka Goltziusa, Bartholda Jongkinda i drugih. Muzejske i arhivske kolekcije su uglavnom obogaćene putem suradnje između

51

<https://www.orandatowatashi.nl/%E6%97%A5%E6%9C%AC%E3%81%A8%E3%82%AA%E3%83%A9%E3%83%B3%E3%83%80/japan/japan-netherlands-relatiohttps://www.orandatowatashi.nl/%E6%97%A5%E6%9C%AC%E3%81%A8%E3%82%AA%E3%83%A9%E3%83%B3%E3%83%80/japan/japan-netherlands-relations-map/arts-culture--sportsns-map/arts-culture--sports>

različitih privatnih i javnih institucija unutar partnerske mreže poznate pod nazivom *The Dutch Trading Post Heritage*⁵² [hrv. Nasljeđe nizozemskih trgovačkih točaka]. Ova suradnička mreža je osnovana 2014. godine i uključuje suradnju s gradovima poput Ambona, Ayutthaye, Bande, Gallea, Hirada, Jakarte, Melake, Muzirisa, Nagasakija, Tainana i Ternatea, koji su nekada bili dio Nizozemske Istočnoindijske kompanije. Na službenoj web stranici mreže može se pronaći opis svrhe ovog umrežavanja institucija. Također, ova organizacija surađuje s Japanom, a na njenim stranicama dostupna je interaktivna karta s povijesnim pregledom i fotografijama događaja koji su organizirani kako bi se očuvala baština nizozemskih trgovačkih odnosa. U Japanu su dosad održana dva takva događaja, prvi 2014. godine u Hiradou, a drugi 2017. godine u Nagasakiju. Na kraju, kroz različite objekte i simbole u japanskim gradovima, te putem organizacije festivala obogaćenih karakterističnim nizozemskim elementima poput vjetrenjača, klompi, tradicionalnih nizozemskih nošnji i tulipana, Japanci i dalje interpretiraju nizozemsku kulturu kao onu s kojom su ostvarili kontakt i koja je ostavila različite tragove u japanskom društvu.

Zaključak

Nizozemsko-japanski odnosi bili su relativno ograničeni i drugačiji nego što su Nizozemska i Japan imali s drugim zemljama u Aziji ili širom svijeta. Zatvorenost i skeptičnost japanskog šogunata prema zapadnim zemljama i njihova selektivna suradnja s Nizozemcima na Dejimi otoku predstavljaju karakteristike tih odnosa. Specifičnost odnosa između Nizozemske i Japana je što nisu zabilježeni nasilni ili neprijateljski odnosi već samo dobri diplomatski i trgovinski odnosi koji su, usprkos ograničenjima i zatvorenosti Japana, bili pogodni za doticanje i razmjenu ovih dviju kultura. Od samog početka Nizozemci su diplomatski pristupili Japanu i šogunatu u svrhu razvijanja trgovačkih odnosa, kako navodi Clulow: “naoružani pismima i darovima, vođe prvih nizozemskih ekspedicija tražili su otvoriti izravne veze sa suverenima diljem regije i iskoristiti ih za siguran pristup diplomatskim mrežama (Clulow 2014: 13)”. Nizozemska je u Japanu svoje trgovačke odnose temeljila na crpljenju i izvozu ruda (najviše srebra i zlata), a svojim je prisustvom na različitim područjima japanskog otočja utjecala na Japan kroz razne, spomenute, materijalne i nematerijalne elemente. Kroz povijesni pregled prati se dobar odnos između Nizozemske i Japana koji je opstao čak i u periodu potpunog zatvaranja Japana prema ostalim zemljama zapada, a specifičnost ovog nizozemsko-japanskog

⁵² <https://www.dtpn.org/>

odnosa, posebice u vladavini Tokugawa šogunata, bila je i u manjku pljačkanja i nasilja kojim su se zemlje zapadnog svijeta, time i Kraljevina Nizozemska, služili kako bi dobili određene ustupke ili promijenili određena pravila koja im nisu odgovarala.

„Dok su pokazivali spremnost koristiti se pljačkanjem kao oružjem u drugim dijelovima Azije, Nizozemci nikada nisu okrenuli oružje protiv brodarice sa sjedištima u Japanu kako bi natjerali dužnosnike Tokugawe da promijene politiku ili promijeniti uvjete trgovanja. Doista, odnos Tokugawa-VOC bio je obilježen upečatljivim nedostatkom nasilja i odsutnošću taktike koju kompanija obično koristi u suočavanju s azijskim državama (Clulow 2014: 142).⁵³”

Iako su u kasnijem periodu Nizozemci bili kao zarobljenici na japanskom otočju, s posebnim uvjetima i zabranama kretanja, ipak su održavali svoje trgovačke odnose jer su ipak uživali benefit mogućnosti trgovine s Japanom. Nadalje, ponovnim otvaranjem granica Nizozemci su osjetili konkurenciju ostalih zemalja koje su pritiscima natjerali Japan na ponovnu trgovačku i diplomatsku suradnju, ali su Japanci i dalje Nizozemce vidjeli kao svoje posebne vazale i svejedno održali snažne veze u trgovini, ekonomiji, politici i diplomaciji. Tijekom perioda dobrih trgovačkih odnosa Nizozemska je na Japan utjecala u aspektima tehnologije, obrazovanja, jezika i kulture kroz različite darove i informacije koje su dijelili s Japancima želeći time sebi osigurati daljnju trgovinu s ovom zemljom. Jedini period hladnog i negativnog odnosa ovih dviju zemalja zabilježen je tijekom Drugog svjetskog rata kada su ove dvije zemlje bile u međusobnom sukobu, a tijekom kojeg je Japan, kroz svoje ratne pohode, okupirao nizozemske kolonije i držao mnoge nizozemske vojnike kao svoje zatočenike. Nakon drugog svjetskog rata nizozemsko-japanski odnosi bili su narušeni, ali ne i u potpunosti odbačeni te su kroz daljnje godine unutarnjih obnova nakon rata obnavljali i međunarodne odnose pa je veza između Nizozemske i Japana ponovno uspostavljena i kroz godine obnovljena. Danas kroz Japan pronalazimo različitu kulturalnu ostavštinu iz različitih perioda nizozemsko-japanskih odnosa, a kako je sama Nizozemska bila pomorska zemlja s izuzetno razvijenim inženjerskim i mehaničkim sustavima vezanim uz vodu i hidrauliku nije iznenađujuće da je nizozemska ostavština na području japanskog otočja uglavnom usko vezana uz pomorstvo pa tako nalazimo različite ostatke nizozemskih luka, brodova, brodogradilišta, svjetionika, brana, kanala, poldera i drugih građevina. Uz to u mnogim japanskim arhivima i muzejima danas je moguće naći

⁵³ eng. While they displayed a ready willingness to use privateering as a weapon in other parts of Asia, the Dutch never turned their guns against Japan-based shipping to force Tokugawa officials to change policies or alter trading conditions. Indeed, the Tokugawa/VOC relationship was marked by a striking lack of violence and the absence of the kind of tactics conventionally employed by the company in dealing with Asian states

dokumentaciju o pomorskim zapisima, povijesti, trgovini, odredbama, ali i životu u Japanu kroz različite periode. Medicina i astronomija kao bitne discipline za Japance također pokazuju nizozemske utjecaje kroz različite zapise o poklonjenim predmetima za mjerenje i praćenje nebeskih tijela i ljekovitim biljkama. Osim dokumentacije i darova iz perioda boravka Nizozemaca na japanskom otočju, danas su mnoge kolekcije japanskih muzeja obogaćene umjetničkim slikama velikih nizozemskih slikara (Vincent van Gogh, Rembrandt van Rijn, Jan van Goyen, Hendrick Goltzius, Barthold Jongkind i dr.) koje su donirane tijekom 20. i 21. stoljeća japanskim muzejima kao nastavak dobrih nizozemsko-japanskih odnosa. Japan također kroz različite turističke atrakcije prikazuje nizozemsku kulturu po području cijelog otočja stoga danas turisti mogu uživati u raznim parkovima koji su izgrađeni ili djelomično uređeni prema konceptu nizozemske arhitekture i kulture, stoga se u parkovima mogu pronaći nizozemske vjetrenjače ili polja cvijeta, simbola Nizozemske, tulipana, ali i poznati lik iz nizozemskih slikovnica i crtića - zečica Miffy, Nizozemcima poznata i kao *nijntje*⁵⁴. Zaključno, nizozemsko-japanski odnosi, isključujući razdoblje Drugog svjetskog rata, temeljili su se na dobrim pomorskim, trgovačkim, naučnim i diplomatskim odnosima, a obje zemlje i danas komemoriraju godine dobrih odnosa kroz različite događaje, projekte i suradnje različitih institucija te i dalje aktivno rade na prikupljanju i čuvanju kolonijalne ostavštine.

⁵⁴ *nijntje* - umanjenica od nizozemske riječi *konijntje* što znači zec

Literatura i linkovi

- Britannica. „Netherlands“. - <https://www.britannica.com/place/Netherlands/People> - (pristup: 22.09.2023)
- CLULOW, Adam. 2014. “ The Company and the Shogun – The Dutch Encounter with Tokugawa Japan”. New York: Columbia University Press.
- CHAIKLIN, Martha. 2012. „The Merchant's Ark: Live Animal Gifts in Early Modern Dutch-Japanese Relations“. *World History Connected Vol., 4-6*.
- DE GROOT, Henk W.K.. 2005. "The study Of The Dutch Language In Japan During Its Period Of National Isolation (ca. 1641 - 1868)" University of Canterbury. England. – doktorski rad (Doctoral Thesis)
- Dutch Trading Post Heritage Network - <https://www.dtpnh.org/> - (pristup: 22.09.2023)
- EU Business in Japan – „Regions & Prefectures“ - <https://www.eu-japan.eu/eubusinessinjapan/about-japan/regions-prefectures> - (pristup: 22.09.2023)
- GOODMAN, K. Grant. 2000. “Japan and the Dutch 1600-1853”. Routledge Curzon, Richmond, Surrey.
- Hrvatska enciklopedija - <https://www.enciklopedija.hr/> - (pristup: 22.09.2023)
 - astrolab
 - kandelbar
 - kvadrant
 - lukobran
 - polder
 - vitraj
- Jisho - <https://jisho.org/> - (pristup: 22.09.2023)
 - Nippon/Nihon
 - bīru
 - doktoru
 - dori
 - futo
 - hashi/bashi
 - hei
 - ido

- jidai
 - kaidan
 - karan
 - kōhi
 - kokku
 - Kokkai
 - Mesu
 - namban
 - Oranda
 - pesuto
 - rangaku
 - saiwai
 - sakoku
- JOBY, Christopher. 2021. „The Dutch Language in Japan (1600-1900) - A Cultural and Sociolinguistic Study of Dutch as a Contact Language in Tokugawa and Meiji Japan”. Koninklijke Brill NV, Leiden.
 - KLOS, Marika i DERKSEN, Leon. 2016. „Shared cultural heritage of Japan and the Netherlands”. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.
 - LAVER, Michael. 2020. „The Dutch East India Company in Early Modern Japan - Gift Giving and Diplomacy”. Bloomsbury Academic. Bloomsbury Publishing Plc.
 - MATSUI, Yoko. „Japanese-Dutch Relations in the Tokugawa Period". *Transactions of the Japan Academy, Vol. 72, Special Issue. 139-154*. Historiographical Institute, University of Tokyo.
 - Netherlandsandyou – „Dutch-Japanese relations“ - <https://www.netherlandsandyou.nl/your-country-and-the-netherlands/japan/and-the-netherlands/dutch-japanese-relations#:~:text=In%20the%20period%201600%2D1641,frequently%20hired%20by%20the%20Dutch> - (pristup: 22.09.2023)
 - RIETBERGEN, P.J.A.N.. 2011. “Op Reis in het Verbooden Rijk. De VOC in Japan”. *Ex Tempore, 30. 95-111*.
 - St. Louis Art Museum. 1973.„Exhibitions Namban Art“. *Bulletin (St. Louis Art Museum), New Series, Vol. 8, No. 6 (March-April)*). Str. 90-92.
 - SQUIRES, Graham – „Meiji Restoration“ - 29. listopada 2022. - https://www.worldhistory.org/Meiji_Restoration/ - (pristup: 22.09.2023)

- TANDLER, Agnes – „Huis Ten Bosch: A Taste of the Netherlands in Nagasaki“ - 27. siječnja 2023. - <https://japan-forward.com/huis-ten-bosch-a-taste-of-the-netherlands-in-nagasaki/> - (pristup: 22.09.2023)
- TANTRI, Erlita. 2012. „The Dutch Science (Rangaku) and its Influence on Japan“. *Jurnal Kajian Wilayah, Vol. 3, No. 2, 2012, Hal. 141-158.*
- The Government of Japan – „About Janpan“ - <https://www.japan.go.jp/japan/index.html> - (pristup: 22.09.2023)
- TOLBOOM, Joeri. 2014. “De VOC als imperialistische macht? De machtsverspreiding van VOC in Azië (1602-1650)”. - završni rad (BA scriptie)
- VOC - Kenniscentrum - <https://voc-kenniscentrum.nl/vocbegin.html> - (pristup: 22.09.2023)
- WARD, Zoe – „Operator of Nagasaki Holland Village files complaint about building neglect“ - 14. studenog 2022. - <https://japanpropertycentral.com/2022/11/operator-of-nagasaki-holland-village-files-complaint-about-building-neglect/> - (pristup: 22.09.2023)
- World History Encyclopedia – „Meiji Restoration“ - https://www.worldhistory.org/Meiji_Restoration/ - (pristup: 22.09.2023)
- アート・文化・スポーツ | Arts, Culture & Sports - <https://www.orandatowatashi.nl/%E6%97%A5%E6%9C%AC%E3%81%A8%E3%82%AA%E3%83%A9%E3%83%B3%E3%83%80/japan/japan-netherlands-relations-map/arts-culture--sports> - (pristup: 22.09.2023)

Popis fotografija

- Slika 1 - Karta Nizozemske s provincijama i susjednim zemljama -
<https://www.educatheek.nl/educatieve-onderleggers-kaart-nederland-1310-9982>
- Slika 2 - Regije i prefektore Japana - <https://www.eu-japan.eu/eubusinessinjapan/about-japan/regions-prefectures>
- Slika 3 - brod "Liefde" - statua u Tokiju -
<https://statues.vanderkrogt.net/object.php?webpage=ST&record=jp004>
- Slika 4 – Europska žanr-scena s vodenicom - St. Louis Art Museum 1973: 91
- Slika 5 - drvena skulptura Erasmusa - Klos i Derksen 2016: 20
- Slika 6 - Oranda hei - Klos i Derksen 2016: 24
- Slika 7 - Saiwai bashi/Oranda bashi - Klos i Derksen 2016: 27
- Slika 8 - brončani kandelabar - Klos i Derksen 2016:36
- Slika 9 - prikaz broda Kanko Maru - Klos i Derksen 2016: 53
- Slika 10 - vrata svetišta Oyama - Klos i Derksen 2016: 62